

TIETEENTEKIJÖIDEN LIITTO
FORSKARFÖRBUNDET
The Finnish Union of University Researchers and Teachers

INFORMATION TILL FORSKARE OM STIPENDIER

ELINA KATAINEN

INNEHÅLL

1. Kortfattat om grunderna.....	4
2. Arbetet med stöd av stipendium	5
2.1 Finansieringens splittrade natur.....	5
2.2 Skillnaden mellan stipendiearbete och anställning.....	6
2.3 Stipendieperioder i universitetsgemenskapen	8
2.4 Avlönat arbete under stipendieperioden	11
3. Socialskydd.....	11
3.1 LPA ger stipendiaters försäkringsskydd	11
3.1.1 Vem är skyldig att teckna försäkring?	12
3.1.2 Arbetsinkomst enligt LFöPL, grunden för förmåner och premier.....	13
3.1.3 Ålders- och invalidpension.....	14
3.1.4 Arbetsolycksfall, yrkesrelaterade sjukdomar och rehabilitering.....	14
3.1.5 Grupplivförsäkring	15
3.1.6 Rättsfall i anslutning till LFöPL-försäkringar	15
3.1.7 Sökande av ändring.....	17
3.2. Stipendieperioden och FPA-förmånerna.....	17
3.2.1 Föräldraförmåner	17
3.2.2 Bostadsbidrag	18
3.2.3 Sjukdagpenning	19
3.2.4 Rehabiliteringspenning.....	19
3.2.5 Understöd för fortsatta studier.....	20
3.2.6 Sökande av ändring.....	20
3.3 Stipendieperioder och den kommunala servicen.....	20
3.3.1 Dagvård för barn.....	20
3.3.2 Domstolsbeslut om dagvårdsavgift.....	21
3.3.3 Sökande av ändring.....	21
4. Arbetslöshetsskyddet.....	21
4.1 Hur arbetslöshetsdagpenningen bestäms.....	23
4.2 Sökande av ändring.....	24
5. Beskattningen.....	24
5.1 Skatteplikten för stipendietagare.....	24
5.2 Avdrag för kostnader som hänför sig till stipendier.....	25
5.3 Domstolsavgöranden.....	26
5.4 Sökande av ändring	27
6. Från Finland till utlandet – från utlandet till Finland	27
6.1 Socialskyddet	27
6.2 Medlemskap i enarbetslöshetskassa.....	29
6.3 Beskattning	29
6.4 Forskare som kommer till Finland.....	29
7. Forskarförbundet stödjer dem som arbetar med stipendium	30
 Länkar som kan vara till nytta.....	 32
Källförteckning (alla källor bara på finska)	32

TIETEENTEKIJÖIDEN LIITTO
FORSKARFÖRBUNDET

The Finnish Union of University Researchers and Teachers

FAKTA OM STIPENDIER TILL FORSKARFÖRBUNDETS MEDLEMMAR OCH MEDLEMSFÖRENINGAR

De flesta forskare ställs i något skede av karriären inför perioder med stipendiefinansiering, där det ifrågasätts en del omständigheter som i anställningsförhållanden uppfattas som självklarheter. Situationen för forskare som efter år 2009 har stipendiefinansierat arbete har förändrats betydligt, till följd av dels ändringar i socialskyddet, dels omställningarna i samband med universitetsreformen. Forskarförbundets guide Information till forskare om stipendier utkom i slutet av år 2013. Efter det har situationen förändrats så mycket att det blivit aktuellt med att uppdatera guiden.

Stipendier har sedan början av år 2009 under vissa förutsättningar omfattats av det lagstadgade pensions-, arbetsolycksfalls- och grupplivsförsäkringsskyddet. De har också varit berättigade till dagpenningförmåner enligt försäkringslagen. Samtidigt gavs mer ingående anvisningar om stipendiernas inverkan på arbetslöshetsskyddet, och anvisningarna har sedermera preciserats. Den ändring av lagen om arbetslöshetsskydd som gäller självsysselsatta personer och som trädde i kraft från och med början av år 2016 har ingen inverkan på dem som arbetar med stöd av ett stipendium, men om stipendiaten samtidigt gör kortjobb ska lagändringen beaktas. I guiden finns också information om beskattningen av stipendier och om socialskyddet för forskare som arbetar utomlands med stöd av stipendier och för forskare som kommer till Finland för en stipendieperiod.

Den nya universitetslagen började gälla vid ingången av år 2010. De omställningar som skett för universitetens del har haft inverkan på forskarnas position i arbetsgemenskapen under deras perioder som stipendier. Forskarförbundet fick kännedom om besvärigheterna i anslutning till arbetsförhållandena tack vare en enkät riktad till de forskare som var i gång med att skriva avhandling; enkätsvaren har utnyttjats i denna handbok (enkäten NuTu bland unga forskare 2012). En ny enkät görs år 2017. De

olika universiteten har alla haft sina egna sätt att hantera problemen, och ett urval av den praxis som visat sig vara mest lyckad ingår i denna handbok.

Även delegationen för stiftelser och fonder har strävat efter att förbättra stipendietagarnas ställning i universitetssamfundet, och en del stipendier och fonder har erbjudit forskare som de finansierar ett arbetsrum eller andra förmåner. Till exempel Suomen Kulttuurirahasto betalar stipendier en universitetsersättning med vilken de kan ordna sitt arbete i universitetets lokaler eller på annat håll.

Till det som ännu behöver lösas hör särskilt utkomsten för forskare med små stipendiebelopp, likaså den praxis som förekommer bland universiteten, att det till doktorandforskare som arbetar med samma arbete betalas både lön och stipendier. Universiteten har inte heller tillräcklig kännedom om att de är skyldiga att betala ersättning i pengar till forskare med stipendium, för de administrativa uppdrag och den undervisning som de under stipendieperioden sköter. Vid vissa universitet har regeringens nedskärningar av universitetens anslag lett till att timundervisningen, som delvis ges av stipendier, har minskat.

Forskarförbundet bevakar stipendiefinansierade forskares intressen. I handbokens sista kapitel ges information om vilka fördelar man har av att vara ansluten till ett fackförbund, och om på vilka sätt Forskarförbundet har stärkt de stipendiefinansierade forskarnas ställning. Våren 2016 anslöt sig Forskarförbundet till Akavas intresseorganisation för företagare och självsysselsatta för att övervaka intressena för forskare som arbetar med stöd av stipendier. Alltid i problemsituationer är det väl värt att ta kontakt med fackets lokalavdelning eller förbundsbyrå. Enklast hittas kontaktoppgifterna på förbundets [webbplats](#).

Helsingfors 23.8.2017

Elina Katainen

1. KORTFATTAT OM GRUNDERNA

Med stipendium avses penningbidrag för vetenskaplig forskning, konstnärlig verksamhet eller studier. I denna handledning granskar vi i första hand stipendier för arbete, i syfte att ge forskare förutsättningar att på heltid ägna sig åt vetenskaplig forskning. Stipendier kan dock också beviljas för täckande av kostnader som uppstår i samband med forskning, exempelvis resekostnader.

Ett stipendium är vederlagsfritt. Det betyder att den som beviljar medlen eller ställer arbetslokaler till förfogande inte kan kräva någon motprestation av stipendietagaren, inte heller får stipendiegivaren ge instruktioner om hur arbetet ska utföras eller vilka resultat som ska nås. Det förekommer allmänt att den som beviljat ett stipendium i efterskott ber om en redovisning av hur pengarna använts, men detta inverkar inte på stipendiets karaktär.

Ett stipendium får inte användas som substitut för ett anställningsförhållande, och det får inte krävas att stipendiaten gör något annat än det som förutsätts av stipendiets syfte. Om den som beviljar stipendiet eller ställer arbetslokal till förfogande i detalj preciserar forskningsobjektet, förbehåller sig rätten att disponera över resultaten eller upphovsrätten, eller om det i stipendievillkoren ingår undervisnings- eller andra skyldigheter, så är det i själva verket inte fråga om stipendium utan om en anställning, och då ska lön betalas. Det händer ibland att en ersättning för en specifik arbetsprestation benämns stipendium, för kringgående av arbetsgivaravgifter. Detta slags stipendier betraktas av skattemyndigheterna som skattbar inkomst. Däremot är ett stipendium som beviljats för självständig vetenskaplig forskning vanligtvis skattefritt.

Ett stipendium som beviljas av ett offentligt samfund är alltid skattefritt, men om beviljaren är ett samfund i privata sektorn, som en stiftelse eller ett universitet, så är stipendiet skattefritt upp till ett bestämt belopp.

Kännetecknen för ett stipendium som be-

viljats för självständigt vetenskapligt arbete är som följer:

- Stipendiet anslås för att sökas allmänt, och stipendiaten utses efter ansökningsförfarande.
- Det ställs inga särskilda villkor för beviljandet av stipendiet, och forskningen får inte bedrivas under ledning eller styrning av stipendiebeviljaren.
- Det förekommer inte ett arbetsförhållande mellan beviljaren och stipendiaten, och pengarna är inte ett vederlag för det utförda arbetet.
- Den som arbetar med stöd av stipendium är ledig från sitt ordinarie arbete.

I denna handbok, Information till forskare om stipendier, har sammanställts de viktigaste uppgifterna om en stipendiatforskares ställning. Forskaren tryggar enklast sina rättigheter genom att i god tid ta reda på vad som gäller, och genom att i problemsituationer kontakta det egna fackförbundet.

Koncentrerat kan man säga att en stipendiat bör beakta följande:

- Ett stipendium är inte ett anställningsförhållande, och en forskare som arbetar med stipendium ingår inte i universitetets eller forskningsinstitutets personal. Syftet med den universitetsersättning som stiftelserna betalar är dock att stipendiatens utkomst och ställning ska motsvara det som gäller för en forskare i anställningsförhållande.
- Stipendier som betalas av stiftelser, universitet och andra privata samfund kan till sitt belopp överstiga skattefrihetsgränsen för stipendier.
- Den lagstadgade pensions- och arbetsolycksfallsförsäkringen för stipendietagare sköts av Lantbruks-

företagarnas pensionsanstalt LPA. Den arbetsinkomst som ligger till grund för försäkringen är avgörande för alla förmåner som försäkringen ger, och inkomsten kan också inverka på förmåner som betalas av folkpensionsanstalten FPA.

- Stipendier tas inte med i beräkningen av det inkomstrelaterade arbetslöshetsskyddets belopp. En period som stipendiat utökar inte heller den arbetstid som är föreutsättningen för inkomstrelaterat arbetslöshetsskydd, men den gör granskningsperioden för tiden i arbete längre.
- Under stipendieperioden kan stipendiaten ansluta sig till fackförbundet men inte till arbetslöshetskassan. Den som ansluter sig till a-kassan måste när anslutningen sker ha ett gällande avlönat arbete. Arbetsförhållandet kan vara till och med mycket kort.
- En medlem av kassan behöver dock inte utträda ur denna när stipendieperioden börjar.
- Under stipendieperiodens gång får stipendiaten utföra avlönat arbete i liten omfattning.
- En forskare som med stipendium bedriver fortsatta studier kan vara berättigad till studiestöd.
- Ett stipendium som beviljats för studier och avhandlingsarbete beaktas inte i beräkningen av dagvårdsavgiften, men andra stipendier inverkar på dagvårdsavgiftens storlek.
- Ett stipendium beaktas som inkomst vid beräkningen av bostadsbidrag och utkomststöd.
- En forskare som arbetar utomlands med stipendium kan på vissa villkor omfattas av finländskt socialskydd, och det är i allmänhet inte värt att skriva ut sig ur förbundet och arbetslöshetskassan vid avresan till utlandet.

2. ARBETET MED STÖD AV STIPENDIUM

2.1 Finansieringens splittrade natur

Inom universiteten och forskningsinstituten i Finland bedrivs forskning med finansiering av många olika slag. Det är vanligt att anställningsförhållanden, stipendieperioder, arbete utanför universiteten, kortjobb, företagsverksamhet och arbetslöshetsperioder överlappar. "Stipendiatforskarna" bildar inte en separat kast, utan stipendierna utgör en av forskningens många finansieringsformer.

Enligt Juha Sainio och Eric Carvers rapport från år 2016 **Tavoitteidensa mukaisella työllä. Aarresaari-verkoston tohtoriuraseuran ta 2015, vuosina 2012–2013 valmistuneet** (På den planerade karriären. Uppföljning av doktorskarriärerna i Aarresaari-nätverket, utexaminerade åren 2012–2013) meddelade en femtedel av dem som besvarade enkäten och som avlagt doktorsexamen att den viktigaste källan till finansiering av avhandlingsarbetet var förvärvsarbete utanför universiteten, medan en femtedel meddelade att den viktigaste finansieringskällan var en plats i en forskarskola och en femtedel en arbetsuppgift vid universitetet. Ett personligt stipendium var nästan lika betydande som finansieringsform, viktigast var den för 17 procent av de svarande. Utöver dem ansåg var sjunde av de svarande att finansiering via ett projekt var det viktigaste finansieringssättet, medan sex procent nämnde någon annan källa.

Största delen av de svarande hade emellertid använt stipendiefinansiering i något skede. Enligt en motsvarande tidigare undersökning som publicerades år 2010 80 procent av de svarande uppgav att de för avhandlingens finansiering hade behövt medel från minst två håll. Över hälften av de svarande hade i något skede arbetat med stöd av stipendium, 63 procent av kvinnorna och 46 procent av männen. Enligt Forskarförbundets medlemsenkät år 2016 hade 72 procent av de svarande arbetat med stöd av

stipendiefinansiering under hela sin arbetskarriär. Rapporterna om medlemsenkäterna finns på **förbundets webbplats**.

Männen hade oftare än kvinnorna finansierat sitt avhandlingsarbete med forsknings- eller undervisningsarbete vid något universitet (46 % av männen, 38 % av kvinnorna). För de övriga finansieringsformernas del, som forskarskolor och projekt för Akademien, var det ingen signifikant skillnad mellan könen.

I undersökningen år 2016 var det oftast doktorer inom det tekniskvetenskapliga och naturvetenskapliga området som meddelade att en plats i en forskarskola var det viktigaste finansieringssättet. Doktorer inom hälsovetenskap, medicin och pedagogik hade oftast förvärvsarbete utanför universitetet som finansieringskälla. Personliga stipendier var vanligast bland humanister och teologer.

Det är vanligt att arbeta med stipendiefinansiering även efter doktorsexamen, vilket också stipendietagarnas åldersfördelning visar. Åren 2010–2015 beviljades över hälften av forskarnas LPA-försäkringar personer i åldersgruppen 30–39 år. Medelåldern var 35 år och medianåldern 33. Över en fjärdedel av försäkringarna beviljades personer under 30 år och en knapp fjärdedel personer över 40 år.

Ett stipendium verkar vara ett typiskt sätt att finansiera forskningen för kvinnor eftersom majoriteten av alla LPA-försäkrade åren 2010–2015 var kvinnor. I slutet av år 2016 utgjorde kvinnor något över 57 procent. År 2016 var 50,4 procent av alla som avlagt doktorsexamen kvinnor. Samtidigt har arbetsinkomsten för forskare som arbetar med stöd av stipendier ökat med nästan 15 procent. År 2015 utgjorde den 23 193 euro för män och 22 670 för kvinnor. Fördelningen tyder dock på att de utkomst- och övriga problem, som hör ihop med stipendiater, i viss mån är allmänna bland kvinnliga forskare.

Enligt Sainios och Carvers rapport har en stor del av dem som meddelat att ett personligt stipendium eller en plats vid en forskarskola varit den främsta formen för finansiering av doktorsutbildningen varit arbetslösa efter sin doktors-

examen. Läget har varit detsamma även i tidigare karriäruppföljningsenkäter. Denna uppgift avviker från resultaten av undersökningen **Mitten tohtorit työllistyvät?** (Hur sysselsätts doktorerna, 2016, på finska), som gjorts på uppdrag av Undervisnings- och kulturministeriet. Enligt denna undersökning hade doktorer som finansierat sin examen med stipendiefinansiering ett svagare sysselsättningsläge än de som använde andra finansieringsformer.

2.2 Skillnaden mellan stipendiearbete och anställning

Ställningen för en forskare som arbetar med stöd av stipendier regleras inte i universitetslagen som trädde i kraft år 2010 utan varje universitet fattar själv beslut om förfarandena. Alla förbindelser och rättigheter för personer som utför forskningsarbete vid ett universitet ska avtalas separat.

En forskare som arbetar med stipendiefinansiering skiljer sig från en anställd forskare såtillvida att han eller hon inte räknas till universitetspersonalen. Personen saknar många av förmånerna som hör ihop med anställning, men är också befriad från en del skyldigheter. Jämfört med en avlönad forskare åtnjuter allmänt taget en forskare med stipendium i högre grad den traditionella akademiska friheten. Stipendiaten berörs inte av arbetstidsrapportering, moduler för reseredovisning eller administrativa uppdrag. De färdiga forskningsresultaten måste dock införas i de databaser som ligger till grund för universitetets finansiering. En del positiva sidor fördes också fram i den undersökning (NuTu) som Forskarförbundet riktade till unga forskare:

“Den enda nödvändiga relationen mellan mig och institutionen har att göra med handledning; till övriga delar är jag fri såsom fågeln.” (enkäten NuTu 2012)

“Stipendiatförhållandet är inte i och för sig något dåligt alternativ – allehanda byråkrati förekommer mindre än för de anställdas del.” (enkäten NuTu 2012)

“Vissa ämnen kan bara utforskas med finansiering från en vidsynt stiftelse. En allt större del av finansieringen kommer numera från företag, och det gör att det blir allt svårare att få finansiering för forskning som gäller känsliga områden.” (enkäten NuTu 2012)

Ändå utsätts en forskare som stipendiat för problem av specifika slag. Eftersom stipendiaten inte räknas till universitetspersonalen, har universitetet inte heller något arbetsgivaransvar. Alla universitet ger inte dessa personer personalkort med alla de förmåner som kortet medför. Bland annat vid Jyväskylä universitet får forskare emellertid ett personalkort under stipendieperioden. Personalkortet berättigar till förmånligare luncher än normalt och till universitetets idrotts- och motionstjänster till universitetspriser. Personalkortet är samtidigt ett bibliotekskort.

Stipendiaten är inte försäkrad på försorg av universitetet, och får inte anlita företagshälsovården. Sedan år 2009 är stipendiater under vissa förutsättningar skyldiga att ha försäkringar, och de sköts av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt LPA. Forskarförbundet har tecknat en fritidsolycksfallsförsäkring för sina medlemmar. För forskare som arbetar med stöd av ett stipendium gäller försäkringen på heltid. Under stipendieperioden anordnas sjuk- och hälsovården av stipendiatens hemkommun.

Bland svaren i den till unga forskare riktade enkäten ingick en beskrivning av hur oförutsebar ställningen är för en forskare som är beroende av stipendier; den svarande berättade att en forskare som har stipendium visserligen besparas vissa arbetsuppgifter som hör ihop med anställningsförhållanden, men att en stor del av forskarens tid går åt till att skaffa ytterligare finansiering:

“-- stipendiater och anställda är i arbetsgemenskapen ojämlika i flera avseenden, som inkomsternas storlek, socialskyddet, företagshälsovården, påverkningsmöjligheterna, arvoden för undervisningsuppdrag,

möjligheterna att koncentrera sig på forskningen, trots att personerna i princip utför samma arbete. Ojämligheten återverkar också på arbetsgemenskapens atmosfär och välbefinnandet. Ofta blir det också så att en doktorand till att börja med lyfter lön, men senare blir hänvisad till stipendier, varför karriärutvecklingen efter hand leder till betydlig sänkning av inkomstnivån, trots att det i det normala arbetslivet väl borde vara tvärtom. Ansökningarna om stipendier (mer än ett tiotal ansökningar årligen) skapar dessutom stress och är till förfång för motivationen.” (enkäten NuTu 2012)

Olika forskare som vid samma universitet sköter samma slags arbete är alltså inte i jämlik ställning. Det skiljer mellan förmåner och skyldigheter. Universitetet har anledning att överväga sin praxis och dess konsekvenser för forskare som gör likvärdigt arbete. Exempelvis i doktorandprogrammen arbetar en del unga forskare i anställningsförhållande, medan andra gör det med stipendier som beviljas av universitetet eller någon stiftelse med kopplingar till universitetet. Enligt den ståndpunkt som förs fram av Forskarförbundet och skattemyndigheterna ska det senare fallet ses som ett sätt att kringgå arbetsgivarskyldigheterna, med andra ord opereras det i sektorn för grå ekonomi. I en anvisning från skattemyndigheterna sägs: “Om det är stipendiatens arbetsgivare som beviljar stipendiet, är prestationen i allmänhet ersättning för utfört arbete. I så fall är det fråga om lön, trots stipendiebenämningen.”

Universitetet borde framföra motiveringar till att, av ett antal forskare som alla gör likvärdigt arbete, en del får lön, medan en annan del får stipendier. Till exempel det stipendium som forskare som arbetar i Åbo Akademi doktorsprogram år 2017 får från akademiens egna fonder är 1 700 euro i månaden, och för personer med licentiatexamen 1 800 euro i månaden. Lönen börjar däremot från knappa 2 000 euro och stiger medan arbetet framskrider till mer än 2 700 euro. Efter skatter och FPA-avgifterna som

dras av från beskattningen finns det en skillnad i inkomsterna redan från början, och skillnaden blir ännu större när arbetet framskrider. Inom doktorsutbildningen vid Jyväskylä universitet gick det att välja mellan alternativet att det första året bekostas med ett stipendium som universitetet beviljar; det andra alternativet var ett tidsbestämt ettårigt arbetsavtal. Om studierna och forskningsarbetet framskred som förväntat ingicks därefter med forskaren ett treårigt arbetsavtal.

Ett eftersträvaransvärt mål är principen om att forskare som har avhandlingsarbetet som huvudsyssla ska vara anställda vid universitetet. En sådan lösning har gjorts till exempel vid vetenskapsstiftelsen vid Helsingfors universitet, som år 2014 övergick till att finansiera öronmärkta platser som bygger på doktorandernas personliga anställningar.

Det är emellertid inte möjligt att ställa samma krav på stiftelser och fonder utanför universitetet, även om det har diskuterats huruvida dessa även skulle kunna finansiera anställningar. Stiftelserna och fonderna har först och främst velat behålla makten att bestämma över de projekt som de vill finansiera.

2.3 Stipendieperioder i universitetsgemenskapen

En betydande del av de forskare som ingår i universitetsgemenskapen har någon gång arbetat som stipendiater, och då har de traditionellt varit jämbördiga medlemmar av arbetsgemenskapen. Dock har problemen för de forskare som arbetar med stöd av stipendier skärpts i samband med universitetsreformen. Det har dragits gränser som lämnat dem utanför gemenskapen, och stipendiaterna definieras som kostnadsposter.

Det är önskvärt att en forskare, även under stipendieperioder, ska kunna utveckla sin förmåga att undervisa. Av denna anledning bör det ingås överenskommelser i arbetsavtalsform beträffande timundervisning och administrativa uppdrag, och för detta bör separat arvode eller lön betalas, så att universitetet betalar arbetsgivaravgifter. Nedsärningarna av anslagen för

timundervisning har dock försämrat situationen. Därför har forskare som arbetar med stöd av stipendier på en del ställen erbjudits möjlighet att undervisa gratis. Till exempel enligt en anvisning som humanistiska fakulteten vid Åbo universitet meddelade i början av år 2016 kan forskare "ge undervisning i enlighet med ett frivilligt avtal som de ingått med den person som ansvarar för läroämnet". Forskaren kan få studiepoäng som kompensation för sin undervisning. En person som är stipendiat har inte heller alltid rätt att delta i personalmöten, i möten för planering av undervisningen eller i pedagogiundervisning; följden är då att personen inte har möjlighet att vare sig påverka undervisningsplanerna eller föra fram och stärka sin kompetens.

Särskilt problematiskt har situationen varit där universitetet ställer krav på att forskaren under sin stipendiatperiod ska undervisa eller sköta administrativa uppdrag, som ett slags vederlag för tillhandahållandet av arbetsrum, utrustning och tjänster. Enligt en enkät bland unga forskare skötte 27,9 procent av de svarande under sin stipendietid administrativa, undervisningsrelaterade eller forskande uppdrag för inrättningen eller fakulteten, utan att de hade fått finansiell ersättning för detta. 16,4 procent hade inte fått separat ersättning för undervisning. Ny information om detta kommer att erhållas i år. Det ges i allmänhet inga arbetsintyg för stipendieperioden, så stipendiaten rekommenderas att be om ett separat arbetsintyg om undervisning och administrativa arbetsuppgifter.

I syfte att förbättra ställningen för forskare som arbetar med stöd av stipendier har delegationen för stiftelser och fonder försökt utverka att ett avtal som tryggar forskningens förutsättningar ingås mellan forskaren och universitetet som kompensation för den ersättning som betalas till universitetet. En del av stiftelserna, Suomen Kulttuurirahasto som den största av dem, ingått ramavtal med alla universitet. Ramavtalet förbättrar stipendietagarnas ställning. Arrangemanget tryggar att Kulttuurirahastos stipendiater som arbetar på en avhandling får samma grundläggande förutsättningar som anställda

forskare som utför motsvarande uppgifter. Ramavtalet gäller också doktorer efter enhetens övervägande. Med sedvanliga grundläggande förutsättningar avses i avtalet bl.a. ändamålsenliga arbets- och laboratorielokaler, datakommunikations-, post-, utskrifts-, biblioteks- och informationstjänster (när materialens användarlicenser medger detta). Stipendiaten ingår ett avtal med universitetet och sköter själv om att ersättningen betalas till universitetet. Stipendiaten kan också använda ersättningsbeloppet för att ordna de nödvändiga förutsättningarna för forskningen själv.

Likaså har stipendiatforskarens tillgång till olika slags stödtjänster försvårats. En forskare som arbetar med sin avhandling har kunnat utnyttja tjänsterna för doktorander, men när avhandlingen är gjord har det blivit svårare att få service. Det händer ofta att en forskare med stipendium bara har begränsad tillgång till personalutbildning och till det utbud av motion och kultur som förbehålls personalen. Exempelvis vid Helsingfors universitet får en stipendiefinansierad forskare delta i vissa slag av behovsinriktad utbildning, som evenemangen om förberedelser inför disputationen, samt i andra kurser ifall där finns plats. Även sådana tjänster som erbjuds hela universitetssamfundet har brukat utsträckas även till stipendiatforskare. Exempel på sådant har varit rådgivning i jämlikhetsfrågor och råd för personer som kommer att jobba utomlands.

Ett exempel på god praxis är Tammerfors universitet, som inte ut lokalhyra för arbetsrummet av stipendiaterna, och universitetet ingår avtal med dem om användningen av arbetsrummet. Avtalet har samtidigt varit ett tecken på att stipendiaten tillhör arbetsgemenskapen och har rösträtt vid universitetets val.

Även i Jyväskylä universitet avtalas i stipendiatens avtal om de tillhör och tjänster som står till forskarens förfogande (dator, utskrifts- och kopieringsmöjlighet, adb-användarkoder, adb-stöd, telefon, kontorsmaterial, postning, möjlighet att använda laboratorieutrymmen osv.). Forskaren har fått ett arbetsrum

om stipendiet omfattat ett tillägg för allmänna kostnader. I annat fall har möjligheten att få ett arbetsrum varierat beroende på enheten och personalsituationen.

Åbo universitet införde år 2015 ett s.k. förbindelsedokument som fakulteterna och inrättningarna använder för att ingå ett heltäckande avtal om genomförandet av forskningen och arbetsförhållandena med forskare som arbetar med stöd av stipendier. Med dokumentet avtalas bland annat om användningen av lokaler och apparatur som behövs för att bedriva forskningen (dator, telefon, kontorsmaterial, laboratorieutrustning, utskrift, kopiering osv.), om användningen av datanätverket och bibliotekets digitala material, om konfidentiell information och immaterialrättigheter samt om publikationer och försäkringar.

Under första hälften av år 2015 beslutade rektor för Helsingfors universitet att fakulteterna och inrättningarna ska ta ut en årlig ersättning om 1 600 euro av forskare som arbetar med stöd av stipendier i universitetets lokaler. Denna ersättning har i praktiken dock endast betalats på centrumcampus, och även där har de statsvetenskapliga och humanistiska fakulteterna meddelat att avgifterna inte tas ut. Situationen kan således också förändras i de övriga fakulteterna. I statsvetenskapliga fakulteten tas ersättningen inte ut åren 2016–2020.

En forskare som arbetar under sin stipendieperiod vid Helsingfors universitet kan ingå avtal av två olika slag. Det ena avtalet ger forskaren "vetenskapsområdets sedvanliga forskningsförutsättningar", såsom "ändamålsenliga arbets- och laboratorieutrymmen, datakommunikations-, post-, utskrifts- samt biblioteks- och informationstjänster i den omfattning som ställs allmänt till förfogande för forskare och forskarstuderande" mot en årlig ersättning om 1 600 euro. De sedvanliga forskningsförutsättningarna har inte behövt "omfatta anskaffning av dator eller telefon, inte heller företagshälsovård eller andra sociala förmåner som tillkommer personer med anställningsförhållande". Arbetslokaler och de arbetsplatser som erbjudits har

kunnat vara i sam användning.

Ett annat alternativ har varit att endast ingå avtal om användarkoder och tillträde till biblioteks- och informationsmaterial och använda det eventuella öronmärkta beloppet i stipendiet t.ex. för att hyra ett eget eller delat arbetsrum. För ett avtal av detta slag tas inte ut någon ersättning. Avhandlingsforskare har oberoende av avtalet rätt till universitetets e-postadress, användarkoder och tillträde till biblioteks- och informationsmaterial. De flesta fakulteterna tar inte längre ut någon ersättning, men det är ändå bra att teckna ett avtal om forskarens rättigheter och skyldigheter.

I motiveringarna till rektors beslut hänvisades till olika slags kostnader som forskare som arbetar med stöd av stipendier ger upphov till. I motiveringarna noterades inte alls denna gratisarbetskraft ger universitetet flerdubbelt större nytta. Forskare som arbetar med stöd av stipendier producerar vetenskaplig information, utvecklar idéer till nya projekt, kommenterar texter och introducerar sina egna nätverk på institutionerna. De bygger upp det akademiska samfundet på samma sätt som alla andra forskare – och de ger också undervisning och handledning (mot separat ersättning). Universitetet betalar ingen lön till dem för deras forskning, men arbetets resultat, dvs. publikationerna, registrerar det i sina databaser. Universitetet får avsevärt mycket pengar för dem. Det är svårt att göra en exakt kalkyl över de intäkter som stipendier ger eftersom en stor del av forskarna arbetar turvis i anställningar och turvis med stöd av stipendier, och det är inte alltid möjligt att i enskilda undersökningar specificera den andel av arbetet som gjorts med stöd av stipendier. Det vore dock rättvist att lägga fram åtminstone någon uppskattning av intäkterna som motvikt till utredningarna över kostnaderna.

I samtal om ersättningarna har föreslagits att forskare som arbetar med stöd av stipendier skulle kunna börja prissätta sina publikationer som registreras i universitetens databaser. Detta skulle synliggöra den nytta som universiteten får: forskare som arbetar med stöd av stipen-

dier är gratis men produktiv arbetskraft för universiteten. Det minsta som universiteten skulle kunna göra är att de erbjöd forskarna avgiftsfria tjänster och lokaler.

Det har hänt att forskare under pågående stipendieperiod inte har fått lov att på egen dator spara datorprogram som är nödvändiga för forskningsarbetet; det har till och med hänt att en del forskare vägrats tillträde till elektroniskt biblioteksmaterial. I den nämnda enkäten bland yngre forskare ger de svarande exempel på en rad praxisformer som betydligt försvårar deras arbete:

"Post-doc-forskare som har stipendiefinansiering ställs inför avsevärd ojämlikhet i många fall, beroende på vilket universitet resp. institution det är fråga om. Inom den institution där jag arbetar uppfattas post-doc-personerna som en belastning, och de saknar helt ställning där. I praktiken betyder det att de inte har möjlighet att få ett arbetsrum, de får inte tillgång till e-post, med följden att de inte har tillgång till datasystemet. Konsekvensen är att de från hemmet (där de alltså är tvungna att arbeta) inte har tillträde till universitetsbibliotekets elektroniska material, uppslagsverk och liknande. Detta försvårar betydligt bedrivandet av forskning." (enkäten NuTu 2012)

En forskare som arbetar med stöd av ett stipendium kan kontrollera i universitetets förvaltningsinstruktion eller valinstruktion om han eller hon har rösträtt och är valbar vid val av universitets förvaltningsorgan såsom styrelsen, universitetskollegiet, fakultetsrådet och institutionsrådet.

Även en del stiftelser har varit aktiva i frågan om arbetsrum. Till exempel Maj och Tor Nesslings stiftelse har i Helsingfors en avgiftsfri arbetslokal för forskare som arbetar med miljöfrågor. Forskare och konstnärer som finansieras av Konestiftelsen har haft möjlighet att ansöka om korta residensperioder på Saari gård, som stiftelsen äger. I Helsingfors kan Konestiftelsens

stipendiater avgiftsfritt boka en lokal som kan användas till exempel för att ordna seminarier eller diskussioner, projektmöten eller nätverks-evenemang.

Enligt en enkät som LPA gjorde våren 2017 efterlyste stipendiaterna framför allt åtgärder som stödjer den psykiska arbetsförmågan och hjälper med stresskontrollen. Även betydelsen av stöd av personer i samma ställning lyftes fram. Även i den här enkäten meddelade stipendiaterna att de upplever sig som ojämlika. Bristen på ett eget arbetsrum och på personalförmåner, särskilt på företagshälsovårdstjänster, försämrade många forskares arbetshälsa.

Enligt Forskarförbundets uppfattning är forskare som arbetar med stöd av stipendier en viktig resurs för universitetet, inte en kostnadspost. Med sina publikationer producerar de inte bara forskningsresultat för universitetet utan även värdefulla prestationspoäng, som har inverkan på universitetets finansiering. Förbundets mål är att få alla universitet och forskningsinstitut att gå in för goda förfaranden som förbättrar ställningen för dem som arbetar med stöd av stipendier, bland annat uppskattning, jämlikt bemötande i arbetsgemenskapen samt ett avtal om användningen av arbetslokaler och -redskap. Om undervisnings- och förvaltningsuppgifter ska tecknas ett arbetsavtal och lön ska betalas för dem.

2.4 Avlönat arbete under stipendieperioden

Säätiöt ja rahastot sallivat yleensä osa-aikaisen palkkatyön apurahakauden aikana. Till exempel Emil Aaltonens stiftelse accepterar att en stipendiat "idkar undervisning eller motsvarande inom den egna disciplinen, till maximalt 20 % av arbetstiden."

Suomen Kulttuurirahastos princip är att det under stipendieperioden är möjligt att sköta en tjänst eller ett annat avlönat uppdrag under högst 25 procent av arbetstiden (med undantag av finansieringsformen Samfinansiering av en forskarstuderande (Tohtorikoulutettavan yhteisrahoitus)). Detta möjliggör exempelvis

sporadiska eller regelbundna timarbeten. En del av fonderna preciserar inte andelen bisysslor, så det är säkrast att alltid kontrollera med stipendiebeviljaren, alltså stiftelsens resp. fondens ombudsman, vilken inställning beviljaren har till biinkomster.

3. SOCIALSKYDD

Systemet för utkomstskydd i Finland baseras i första hand på försäkringar. En del av förmånerna är statsfinansierade, medan en del insamlas av de försäkrade och av arbetsgivarna i form av försäkringspremier. Socialförsäkringen tryggar utkomsten i samband med barnafödelse, ålderdom, oförmåga att arbeta, sjukdom och arbetslöshet samt ifall familjeförsörjaren Forskarförbundet 11 dör. Försäkringarna består av sjukförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, olycksfallsförsäkring och pensionsförsäkring. En del av försäkringarna baseras på att den försäkrade bor i Finland, men många av förmånerna som överstiger den lägsta utkomstgränsen är inkomstrelaterade och grundar sig på den försäkrades arbete. Socialförsäkringarna verkställs av arbetspensions- och olycksfallsförsäkringsanstalter, arbetslöshetskassor och FPA. Socialförsäkringen kompletteras av specifika tjänster. Tidigare ledde perioder med stipendiefinansiering till försämring av forskarnas socialskydd på många sätt, men sedan år 2009 har situationen förbättrats.

3.1. LPA ger stipendiater försäkringsskydd

Arbetspensionsskyddet och rehabiliteringsförmånerna för stipendiatforskare regleras av lagen om pension för **lantbruksföretagare** och denna lags promulgationslag. Tack vare försäkringen enligt denna lag har stipendiaten, med stöd av den fastställda arbetsinkomsten, även inkomstrelaterad dagpenning och, via FPA, rehabiliteringpenning. Försäkringen sköts av Lantbruksföretagans pensionsanstalt LPA. Stipen-

diaterna anses dock i tillämpningen av lagen inte vara företagare, utan självförsörjande.

I Stipendiatförsäkringsguide finns grundläggande information om **LPA-skyddet**. Anvisningar finns också på **LPA:s webbplats** och i de **uppdaterade publikationerna där**. Guiden LPA-trygghet för stipendiater finns också att få **på engelska**.

Det lagstadgade försäkringsskyddet för stipendiater består av tre komponenter:

- LFöPL pensionsförsäkring samlar medel inför den framtida ålderspensionen och för invaliditetspension.
- Arbetsolycksfallsförsäkringen MATA är tänkt som trygghet i händelse av arbetsolycksfall eller yrkessjukdomar under stipendiearbetet. Grupplivförsäkringen ger de närmaste anhöriga trygghet i händelse av stipendiatens död.
- LPA sjukdagpenning är en sjukförsäkring för korta perioder, som utbetalas under den tid som utgör självrisk för den av FPA beviljade sjukdagpenningen (9 dagar). Självriskperioden för LPA-dagpenningen är fyra dagar.

Det går att utöka paketet med en fritidsolycksfallsförsäkring, på separat ansökan. (Om stipendiaten är medlem av Forskarförbundet ingår fritidsolycksfallsförsäkringen som medlemsförmån, se kap. 7).

3.1.1. Vem är skyldig att teckna försäkring?

Skyldigheten att vara försäkrad gäller enligt lagen om pension för lantbruksföretagare alla mottagare av arbetsstipendium som omfattas av Finlands socialskydd, är bosatta i Finland, är i åldern 18–67 år och inte lyfter ålderspension. Detta gäller både personer som får personligt stipendium och personer som arbetar i arbetsgrupp med stipendiefinansiering (projektstipendier).

Det är också möjligt att arbeta med lön och med stipendium parallellt. Ådana stipendier beviljas t.ex. av Suomen Kulttuurirahasto. En doktorand är då anställd av ett universitet eller en annan forskningsinstitut till 56 procent, och lönen kompletteras av ett halvårigt arbetsstipendium. För lönens del ackumuleras pension enligt lagen om pension för arbetstagare (ArPL) och för stipendiets del enligt LFöPL. Det är också möjligt att kombinera företagande och stipendiearbete: då tillämpas både lagen om pension för företagare (FöPL) och LFöPL.

Försäkringsskyldigheten gäller inte i samband med stipendier för studier till grundexamen, inte heller i anslutning till stipendier som uteslutande är avsedda för täckande av kostnader, som resor och liknande. Avhandlingsarbete hör däremot till lagens tillämpningsområde.

Lagen gäller stipendier som beviljats år 2009 eller senare av finländsk stipendiegivare, och som är avsedda för minst fyra månaders arbete i en följd. Just denna tidsbegränsning har ansetts vara lagens största brist, eftersom den leder till att försäkringsskyldigheten inte gäller för exempelvis mottagare av stipendier för slutförande av avhandling. Likaså utesluts stipendiater som under ett år mottar flera kortvariga stipendier. Till sitt belopp ska ett stipendium vara minst 1 274,21 euro (nivån år 2017) under en fyramånadersperiod. Försäkringsskyddet fastställs i allmänhet separat för varje stipendium. Efter den 1 juni 2016 har det emellertid varit möjligt att kombinera stipendiearbete som redan försäkrats med tilläggsfinansiering under 1–3 månader som erhållits av samma finansör för samma ändamål. Arbetet ska då vara sammanhängande med eller fortsätta utan avbrott efter den redan bekräftade försäkringsperioden.

Stipendiater är skyldiga att ta försäkring även för det tid de arbetar utomlands, ifall de omfattas av finskt socialskydd och om stipendiet beviljats i Finland. Närmare information om socialskyddet för forskare som arbetar utomlands med stipendiefinansiering finns i kapitel 5.

En utlänning som arbetar med stöd av ett stipendium som beviljats av en finsk stipendiegivare ska försäkras, om personen omfattas av finskt socialskydd under den tid stipendiearbetet utförs. Om, säg, en tysk forskare flyttar till Finland för att arbeta ett år i landet, med stipendium från Finland, är forskaren skyldig att teckna LFöPL-försäkring. Eftersom personen arbetar stipendiefinansierat får han eller hon godkänt beslut om tillämpning av Finlands socialtrygghetslagstiftning för ett år. Forskaren är också sjukförsäkrad och har rätt till familjeförmåner i Finland. Om stipendieperioden därefter förlängs med ett år till, försäkras forskaren som bofast i Finland, och har därmed samma rättigheter som andra fast bosatta. Ett undantag är dock att arbetslöshetsskyddet inte gäller.

En försäkring som baseras på stipendium uppgörs alltid för en bestämd tid. När stipendiet upphör, upphör också försäkringen. Den pension som anhopats under stipendietiden bevaras dock för senare utbetalning.

3.1.2 Arbetsinkomst enligt LFöPL, grunden för förmåner och premier

Stipendiaten är skyldig att inom tre månader från arbetets början själv kontakta LPA för tecknande av försäkring. Det fastställs för försäkringstagaren en LFöPL-inkomst på årsbasis och med denna inkomst som grund registreras i arbetsförhållanderegistret en årsintäkt. Detta register utgör grunden för socialskyddsförmånerna. Denna arbetsinkomst är avgörande för pensionen enligt LFöPL, ersättningsarna för inkomstbortfall enligt arbetsolycksfallsförsäkringen MATA och den kortfristiga sjukdagpenningen enligt LPA. Likaså bestämmer inkomsten de dagpenningförmåner som FPA betalar, som moderskapspenning, föräldrapenning, dagpenning för sjukförsäkringen samt ersättningen för förlorad inkomst enligt trafikförsäkringen. Arbetsinkomsten inverkar också på YLE-skattens belopp. Arbetsinkomsten utgör också grund för beräkningen av försäkringspremien.

En stipendiats arbetsinkomst kalkyleras enligt följande formel:

$$\frac{(\text{stipendiet} - \text{kostnader}) \times 360}{\text{antalet dagar i arbete (alla dagar)}}$$

Kostnaderna beaktas bara om stipendiegivarens avsikt har varit att en del av stipendiebeloppet ska täcka sådana kostnader. Kostnadsandelen ska nämnas i den anmälan som stipendiegivaren inlämnar till LPA och i det beslut om beviljande som stipendiaten får. Stipendiaten är i så fall skyldig att inkomma till LPA med en utredning om de material- och övriga kostnader som föranleds av arbetet. Innan det årliga arbetsinkomsten fastställs avdras från stipendiebeloppet en andel, enligt pensionsanstaltens bedömning, som motsvarar kostnaderna. Detta har medfört en del huvudbry, eftersom stipendiaten tvingas bedöma kostnaderna i förväg, medan stipendiegivaren i sitt meddelande eller beviljningsbeslut sällan exakt kan ange hur stor andel av stipendiet som beräknas vara för arbetet, och vad som räknas som kostnader. Det händer att beviljaren i sitt meddelande bara skriver att arbetsstipendiet innehåller "lagstadgat socialskydd samt sedvanliga rese-, utrustnings- och arbetsrums-kostnader." Om beviljaren inte ger någon specifikation av kostnadsandelen, får stipendiaten för kostnaderna dra av högst hälften av stipendiebeloppet.

För bedömningen av kostnadsandelen har stipendiegivarens meddelande till LPA visat sig vara väsentligt. Även ett omnämnande om kostnader i anvisningen för sökande av stipendiet är av betydelse när arbetsinkomsten beräknas. Det minst relevanta i tvistefrågor har visat sig vara det brev som stipendiaten tillsänds om beviljandet (jfr rättsfallen i slutet av detta kapitel), om där inte separat preciseras den andel som reserveras för kostnader.

Den lagstadgade försäkringsavgiftens belopp beror på forskarens ålder och LFöPL-arbetsinkomst. Beloppet kan räknas med hjälp av räknaren för stipendiater som finns på **LPA:s webbplats**. Det är även skäl att beakta att den årliga indexhöjningen ökar arbetsinkomsten och därmed premie- och ersättningsbeloppen, också

om stipendiebeloppet inte ökar.

LPA debiterar premierna för pensions-, olycksfalls och grupplivförsäkringen så länge som försäkringen är aktiv, d.v.s. medan stipendiearbetet pågår. Premien för sjukförsäkring debiteras i efterskott i samband med skatten.

Premierna är till stora delar avdragsgilla i beskattningen. LPA förmedlar uppgift om premierna till skatteverket och de finns med på den i förväg ifyllda deklarationsblanketten.

Försäkringsskyddet kan avbrytas med stipendiebeviljarens tillstånd, på bestämda grunder som är mottagning av avlönat arbete eller annat förvärvsarbete, sjukdom, rehabilitering, barnafödande eller skötsel av barn under tre år, militärtjänst eller civiltjänstgöring. Ett villkor som måste uppfyllas har att göra med den s.k. fyramånadersregeln: före avbrottet ska försäkringen ha gällt i minst fyra månader, avbrottstiden måste vara minst fyra månader lång och försäkringstiden måste efter avbrottet pågå i minst fyra månader. Det går också att avsluta försäkringen ifall stipendiet inte används i sin helhet.

3.1.3 Ålders- och invalidpension

Pensionssystemet i Finland byggs upp utgående från två system. Folkpensionen tryggar en persons minimiutkomst när han eller hon blir pensionär, medan arbetspensionen ser till att personen behåller en viss inkomstnivå. LFöPL pensionsförsäkring innefattar ålderspension, deltidspension, arbetspensionsrehabilitering och invaliditetspension. LFöPL pensionsförsäkring höjer pensionen för 18-52-åringar med 1,5 procent, 53-62-åringar med 1,9 procent och från 63 år uppåt med 4,5 procent årligen, av den arbetsinkomst som utgör försäkringsgrund.

LFöPL-försäkringen samlar också pensionsskydd med tanke på invaliditet. Skulle den försäkrades arbetsförmåga till följd av sjukdom, lyte eller skada försämrats, så att han eller hon inte kan få skälig utkomst, kan invaliditetspension beviljas. En sådan pension beviljas tills vidare eller för viss tid, antingen till fullt belopp eller som delpension. Att en person lyfter invaliditetspension behöver inte betyda att personen

helt måste sluta arbeta; invaliditeten behöver nämligen inte heller vara hundra procentig. För personen som har rätt till invaliditetspension fastställs en arbetsinkomst, som motsvarar det arbete som utförs med personens resterande arbetsförmåga. Arbetsinkomsten för en stipendiat med deltidspension är hälften av den etablerade arbetsinkomsten, om stipendiaten under sin tid med deltidspension enligt denna lag fortsätter med sitt stipendiearbete. Månadsinkomsten för 14 Information till forskare om stipendier en mottagare av invaliditetspension får år 2017 uppgå till 737,45 euro, utan att det utgör ett hinder för fortsatt pension.

Inkomster som stannar under detta belopp behöver inte meddelas till LPA. Rehabiliteringsstödet är en form av invalidpension som beviljas för viss tid. Detta stöd beviljas i situationer där pensionssökanden förväntas återhämta sig med terapisk behandling eller rehabilitering och där efter återgå till arbetet.

Rehabiliteringsstödet kan beviljas i en omfattning som motsvarar full pension eller deltidspension. En person som beviljas invaliditets- eller deltidspension kan försäkras i överensstämmelse med den återstående arbetsinsatsen, om stipendiearbetet fortsätter och om kriterierna för försäkring uppfylls.

3.1.4 Arbetsolycksfall, yrkesrelaterade sjukdomar och rehabilitering

Med olycksfall avses en plötslig och oväntad, oavsiktlig situation som uppstår till följd av yttre påverkan, där en person drabbas. Arbetsolycksfallsförsäkringen MATA ersätter olycksfalls-skador som uppstår vid stipendiearbete, dock inte för sjukdomar utan samband med skadan, inte ens om sjukdomens symptom först visar sig i anslutning till olycksfallet i arbetet. MATA-försäkringen ger ersättning för behandlingen av skadan, läkemedel och oundgängliga resekostnader i samband med behandlingen, likaså för av läkare ordinerad fysikalisk vård i anslutning till vården av skadan. Det finns ingen maximigräns för ersättningarna. Om olyckan leder till arbetsoförmåga betalas dagpenning till följd av

olyckan i upp till ett år. Om arbetsoförmågan fortgår längre än ett år, betalas olycksfallspension. Dagpennings- och pensionsbeloppet baseras på den enligt LFöPL fastställda arbetsinkomsten.

Ersättning för yrkesrelaterad sjukdom ges för sjukdom som sannolikt och i huvudsak har uppstått till följd av stipendiearbetet. Sjukdomens orsak måste vara en fysikalisk, kemisk eller biologisk faktor, exempelvis vibration, buller, organiskt damm, mögelsporer, bakterier eller virus. De vanligaste yrkessjukdomarna är astma, snuva, utslag och alveolit av mögelsporer.

Senskideinflammation och epikondylit i överarmen, s.k. tennisarmbåge, ersätts som yrkessjukdom, om sjukdomen har orsakats av ofta återkommande, upprepade, ensidiga eller onaturliga arbetsrörelser som anstränger armen. Ersättning kan ges för karpaltunnelsyndrom om det i arbetet innan symptomen visade sig länge har förekommit ansträngande rörelser som avviker från handledens normalläge. Däremot ersätts inte sjukdomar som drabbar stöd- och rörelseorganen, av typen ledförslitning, ryggdiskbesvär eller andra sjukdomar på grund av slitage.

När en olycka inträffar ska läkare uppsökas omedelbart, även om skadan kanske känns obetydlig. I så fall, om skadan senare förvärras, är det lättare att påvisa kausalsambandet med arbetsolyckan. På samma sätt, när symptom på en yrkesrelaterad sjukdom visar sig, är det viktigt att besöka läkaren. Stipendiaten kan i fall som dessa vända sig till den kommunala hälsocentralen eller besöka en privatläkare. Läkaren skriver ett sjukledighetsintyg för den tid personen inte kan arbeta. Försäkringsintyget är ett bevis för att MATA-försäkringen är i kraft, och behandlingen är gratis för den som uppvisar giltigt intyg. Även på apoteket ges mediciner och tillbehör gratis, om läkaren gjort en anteckning om detta på receptet.

När en olycka eller yrkessjukdom som berättigar till ersättning försvårar personens arbets- eller funktionsförmåga, kan LPA bevilja s.k. MATA-rehabilitering, för att personen ska

kunna fortsätta i det tidigare arbetet – eller i ett annat. Rehabiliteringen är antingen medicinsk eller yrkesinriktad. Hos LPA övervägs alltid rehabilitering i anslutning till handläggningen av olycksfalls- och yrkessjukdomsärenden, och initiativ till rehabilitering kan också tas av den försäkrade själv eller av den hälso- och sjukvårdsinstans som patienten anlitat.

För MATA-rehabilitering, t.ex. för tiden för utbildning eller rehabiliteringskurs, utbetalas olycksfallsdagpenning eller -pension till fullt belopp. Olycksfallsförsäkringen ersätter dock inte förebyggande rehabilitering.

Om behovet av rehabilitering kommer sig av en sjukdom som potentiellt kan medföra att stipendiaten inom de närmast följande åren blir invalidpensionerad, beviljas rehabiliteringen i enlighet med pensionslagen för lantbruksföretagarna i form av LFöPL-rehabilitering. En person som har invalidpension eller lyfter rehabiliteringsstöd kan få rehabilitering för att personen ska hjälpas att återgå till arbetet. En av förutsättningarna för rehabilitering är att personen har en sjukdom eller skada som en läkare diagnostiserat med stöd av undersökningar. Rehabilitering kan inte beviljas i syfte att förebygga sjukdomar. För fysioterapi eller behandlingsperioder i rehabiliteringsanstalter ges inte ersättning som LFöPL-rehabilitering, utan ansökan om sådana ersättningar ska inges till FPA.

3.1.5 Grupplivförsäkring

De anhöriga har rätt till ersättning efter frånfallet av en person som vid tidpunkten för dödsfallet hade en giltig LFöPL-försäkring, eller om det inte förflutit tre år sedan försäkringen upphörde. Om förmångsgivarens försäkring hade lett till full invalidpension eller individuell förtidspension, består ersättningsrätten i fem år.

3.1.6 Rättsfall i anslutning till LFöPL-försäkringar

I de nedan presenterade avgörandena av Bevärnsnämnden för arbetspensionsärenden och försäkringsdomstolen betonas tydligt hur viktigt det är att stipendiebeviljaren sänder in en

anmälan till LPA, för avgörandena som gäller tiden i arbete eller kostnadernas andel av stipendiet. Enligt lagen ska den som beviljar stipendium skriftligen meddela LPA om stipendiet, och i detta meddelande ska anges stipendiatsens namn, personbeteckning, det beviljade stipendibeloppet och stipendiets syfte, likaså ska det uppges om det i stipendiet ingår en andel för täckande av kostnader. Det har också tillmätts betydelse vad som sagts i anvisningarna för sökande av stipendiet och i stipendieanmälan. Däremot har det som sagts i det brev som meddelar stipendiaten om beviljandet inte tillmätts betydelse.

A hade år 2010 beviljats 21 000 euro som ett stipendium för andra året, för sammanställning av en avhandling utomlands. Beviljaren hade meddelat LPA att stipendiet var avsett för ett års arbete och att kostnader ingick i beloppet. Detsamma hade konstaterats i stipendiebeslutet. I beviljarens allmänna anvisningar hade det stått att det i stipendierna som var avsedda att sökas år 2010 ingick en andel på minst 1 500 euro i månaden för arbetet. Vid fastställandet av arbetsinkomsten avdrogs 3 000 euro som kostnader. LPA försäkrade A för 12 månader och arbetsinkomsten för året fastställdes till 18 321,69 euro. A krävde att det i beräkningen av arbetsinkomsten skulle beaktas de direkta kostnaderna för studierna utomlands, så att terminsavgiften, över 22 000 euro, helt och hållet skulle få avdras. A hänvisade till att det i beslutet om beviljande av stipendiet inte hade preciserats att kostnadsandelen var begränsad, utan detta omnämnande fanns bara i en skrivelse som ingick som bilaga till försäkringsbeslutet; skrivelsen bestod av anvisningar till stipendiater. Besvärsnämnden förkastade A:s besvär. Enligt nämnden var en utgångspunkt i LFöPL att arbetet med stipendiefinansiering ska försäkras så att det uppstår ett inkomstrelaterat pensionskydd, liksom för arbete i allmänhet. En

annan utgångspunkt var att ett stipendium för arbete ska försäkras enligt stipendiebeviljarens anmälan. A anförde besvär mot besvärsnämndens beslut och krävde godkännande av avdraget av de kostnader som uppgetts i den ursprungliga ansökan till pensionsanstalten. Försäkringsdomstolen förkastade besvären 16 Information till forskare om stipendier och ansåg att LPA hade haft rätt att vid fastställandet av den årliga arbetsinkomsten basera sig på meddelandet från stipendiegivaren. Att det i beslutet om beviljande av stipendiet inte hade nämnts arbetets andel av stipendibeloppet ansågs inte vara relevant vid bedömningen av arbetsinkomstens rättmätighet. (FD 23.5.2012)

A hade beviljats ett sexmånaders stipendium för avhandlingsarbete. LPA försäkrade A enligt den beviljade perioden. A överklagade beslutet eftersom arbetet inte hade räckt ens fyra månader, något som framgick både av As egen anmälan och av det som bekräftats med intyg av arbetsgivaren. I ett meddelande till LPA hade A sagt sig vara överläkare på heltid vid en institution. Både Besvärsnämnden och försäkringsdomstolen förkastade besvären och ansåg att stipendiet hade försäkrats utgående från beviljarens anmälan, och att arbetstiden enligt lagen inte kan definieras på annat sätt. (FD 15.6.2011)

Problem kan också uppstå med gränsdragningen mellan arbetspensionslagen APL och lagen om pension för lantbruksföretagare LFöPL.

En fakultet vid ett universitet hade beviljat A ett stipendium för sammanställning av en avhandling, för tiden 1.2–30.6.2009. LPA försäkrade A för den period som stipendiebeviljaren hade meddelat. A besvärade sig över beslutet, eftersom han/ hon i samma fakultet var timlärare i perioden 19.1 – 19.3.2009 och därvid fick lön enligt timlärararvode. Besvärsnämnden förkastade

besvären, eftersom en person enligt LFöPL betraktas som stipendiat, om personen medan han eller hon står i anställningsförhållande eller bedriver företagарverksamhet får stipendium för forskning eller konstnärlig verksamhet som bedrivs separat från anställningsförhållandet eller företagарverksamheten. Besvärnsnämndens inställning var att As timlärararbete inte hade koppling till avhandlingens ämne, och eftersom stipendiet var givet för forskning som inte hörde ihop med arbetsförhållandet, var det påkallat att försäkra stipendiearbetet enligt LFöPL. (Besvärnsnämnden för arbetspensionsärenden 14.12.2009)

3.1.7 Sökande av ändring

Besvär mot ett pensions- eller rehabiliteringsbeslut behandlas av Besvärnsnämnden för arbetspensionsärenden; vid olycksfallsbeslut är besvärinstansen däremot Besvärnsnämnden för olycksfallsärenden. I vartdera fallet skickas besvären till LPA som kan korrigera beslutet. Om beslutet inte korrigeras av LPA går ärendet vidare till resp. besvärnsnämnd, och nämndens beslut kan föras vidare till försäkringsdomstolen.

Du kan kontakta **LPAs klientservice** personligen eller sköta Ditt ärende med e-post, när Du

- ansöker om försäkring för stipendiefinansierat arbete
- reser utomlands för att arbeta med stipendiefinansiering • återkommer från utlandet och arbetar vidare i Finland med stipendiet som grund
- önskar avbryta det stipendiefinansierade arbetet på grund av sjukdom, rehabilitering, barnafödsel eller skötsel av ett barn under tre år, militärtjänstgöring, civiltjänst eller motsvarande
- återupptar tidigare avbrutet arbete
- får ålders- eller invalidpension
- upphör med det stipendiefinansierade arbetet innan försäkringsperioden löper ut.

3.2. Stipendieperioden och FPA-förmånerna

Tack vare LFöPL-försäkringen blir en stipendiat, utgående från den fastställda arbetsinkomsten och utkomststöd, även delaktig av de inkomstrelaterade dagpenningförmånerna enligt sjukförsäkringslagen och rehabiliteringspenningen från FPA. När bostadsstöd fastställs betraktas stipendiet som arbetsinkomst, på samma sätt som månadslön.

3.2.1 Föräldraförmåner

En i Finland bosatt havande kvinna, som uppfyller kraven i anslutning till boende och hälsoundersökning, har enligt lag rätt till moderskapsunderstöd. Det går då att välja mellan en moderskapsförpackning ("mammalåda") som innehåller babykläder och andra förnödenheter, alternativt ett skattefritt bidrag i pengar (140 € år 2017). Även en adopterande förälder har rätt till detta understöd, förutsatt att han eller hon är bosatt i Finland och förordnats vårdnaden av ett barn under 18 år.

En i Finland bosatt person kan till följd av havandeskap, barnafödsel eller omhändertagandet av barn ta mammaledigt, pappaledigt eller föräldraledigt, och får i så fall enligt lag moderskaps-, faderskaps- eller föräldrapenning. Föräldraförmånerna är, med undantag för moderskapspenningen, likadana för adoptionsföräldrar. Adoptionsföräldrarna får i stället för moderskapspenningen en förlängd föräldrapenningsperiod. De som adopterar ett barn från utlandet kan hos FPA ansöka om stöd för kostnader i samband med adoptionen. Då ett par av samma kön lever i ett parförhållande som registrerats före ändringen av äktenskapslagen eller i ett äktenskap som ingåtts efter den 1 mars 2017 får den andra maken faderskapspenning oberoende av sitt kön om han eller hon adopterar sin makes barn eller adopterade barn.

Mammaledigperioden börjar tidigast 50 vardagar (må-lö) och senast 30 vardagar före den beräknade nedkomsten, och ledigheten måste tas ut innan barnet fyller två år, eller

innan adoptivbarnet varit två år i familjen. Efter mammaledigperioden kan modern eller fadern ta föräldraledigt och lyfta föräldrapenning. Det går också att dela upp föräldrapenningen. FPA betalar föräldrapenning för 158 vardagar. Det vanliga är att föräldrapenning betalas tills barnet är ca nio månader. Föräldrapenningen till familjer med tvillingar, trillingar etc. förlängs med 60 vardagar för varje barn utöver det första. Efter föräldraledigt kan en förälder fortsätta med vårdledigt och kan lyfta hemvårdsstöd. Personen kan också återgå till arbetet på deltid och då få partiell vårdpenning.

Beloppet för moderskaps-, faderskaps- och föräldrapenning kalkyleras enligt den arbetsinkomst som fastställts i den senaste beskattningen. Till exempel moderskapspenningen för en person som tar ut moderskapsledighet år 2017 påverkas av personens arbetsinkomst år 2015. Om sökanden har arbetat stipendiefinansierat och har haft LFöPL-försäkring, beräknas moderskaps-, faderskaps- och föräldrapenningen utgående från den arbetsinkomst som fastställts som grund för försäkringen. Om dock arbetsinkomsten under de sex månaderna före dagpenningen har ökat med 20 procent jämfört med den intäkt som lagts till grund för beskattningen, beräknas dagpenningen enligt inkomsten under de sex månaderna. Om den sökande inte har någon Forskarförbundet 21 arbetsinkomst, betalas dagpenningen till minimibelopp. Det finns också andra omständigheter som kan påverka stödets belopp; närmare om detta på **FPA:s webbplats**.

Om en person under sin period som mottagare av moderskaps-, faderskaps- och föräldrapenning idkar forskning, för vilken stipendium beviljats, utbetalas moderskaps-, faderskaps- eller föräldrapenningen till minimibelopp. År 2017 är minimidagpenningen 23,73 euro.

För vardagar när personen inte har arbetat betalas dagpenningen normalt. För att faderskapspenningen ska utbetalas förutsätts det att fadern under pappaledigheten varken arbetar eller studerar på heltid. Arbetsdagarna ska deklarerats till FPA. En sådan deklaration kan göras på **FPA:s webbplats**; det är säkrast att göra det i

tid, för undvikande av prispåslag och återindrivning.

Som stöd för barnvården betalas hemvårdsstöd, privatvårdsstöd, flexibel vårdpenning och partiell vårdpenning. Hemvårdsstödet och privatvårdsstödet är alternativ till den kommunalt anordnade dagvården; de består av vårdpenning, vårdtillägg och kommundillägg. Vårdtillägget betalas bara för ett barn som berättigar till vårdpenning, och dess belopp beror på familjens inkomster. Betalningen av kommundillägg och beloppets storlek bygger på beslut av kommunen och är alltså kommunspecifika. Vid bestämningen av vårdtillägget beaktas stipendier för högskoleexamensstudier på basnivå inte som inkomst. Om däremot ett stipendium som beviljats för postgraduala studier tryggar utkomsten under den tid det vetenskapliga forskningsarbetet pågår, jämföras detta stipendium med löneintäkter och beaktas alltså som inkomst. Om stipendiets syfte är att täcka kostnader (t.ex. för resor), räknas detta inte som inkomst.

Flexibel vårdpenning får också en LFöPL-försäkrad forskare som arbetar med stöd av ett stipendium. Vårdpenningen är 241,19 euro per månad när arbetstiden är högst 22,5 timmar per vecka eller högst 60 procent av den normala arbetstiden vid arbete på heltid, och 160,80 euro i månaden när arbetstiden är över 22,5 men högst 30 timmar per vecka eller över 60 procent men högst 80 procent av den normala arbetstiden vid arbete på heltid.

Partiell vårdpenning betalas till föräldrar till barn som går i första eller andra klassen i skolan. Förutsättningen för partiell vårdpenning är att den genomsnittliga arbetstiden per vecka är högst 30 timmar per vecka på grund av vården av barnet.

3.2.2 Bostadsbidrag Bostadsbidrag

kan betalas till personer med små intäkter för underlättande av boendekostnaderna. Bidrag kan ges för kostnader för hyres-, bostadsrätts- eller ägarbostäder. Ansökan om bostadsbidrag inlämnas till FPA:s lokalbyrå. Bostadsbidraget är maximalt 80 procent av de skäliga bostads-

kostnaderna. Vid beviljandet av bostadsbidrag inverkar hushållets intäkter, antalet personer i hushållet samt kommunen där bostaden finns. Om hushållets sammanlagda inkomster övergår en fastställd maximigräns, beviljas bostadsbidrag inte. Till ett och samma hushåll (matlag) räknas nära släktingar som bor tillsammans i samma bostad samt makar och parterna i ett registrerat parförhållande. De intäkter som beaktas är bruttomånadsintäkten för alla som hör till matlaget samt dessa personers socialförmåner. Om intäkternas belopp varierar, beaktas de beräknade inkomsterna på årsnivå. Om stipendium förekommer, beaktas detta enligt den arbetsinkomst som fastställs enligt LFöPL.

3.2.3 Sjukdagpenning

I svaren på den enkät som Forskarförbundet gjorde bland unga forskare kom det fram att försäkringsskyddet för personer som arbetar med stipendiefinansiering än så länge inte är välkänt. Många av de svarande sade sig vara bekymrade för hälsovården under stipendieperioden:

"Om vi blir sjuka [till följd av problem med inomhusluften], klassas sjukdomen inte som arbetsbetingad och någon ersättning ges inte." (enkäten NuTu 2012)

"-- exempelvis vid sjukdomsfall som pågår i några veckor men inte så mycket som en månad, är det inte praktiskt – eller åtminstone inte ekonomiskt – möjligt (alltså lönsamt) att ta till "sjukskrivning" (nåja, vad är det för sjukskrivning, när man inte har ett arbetsförhållande?), med andra ord att ordna med avbrott i stipendieutbetalningen. Just det där med en stipendiats möjlighet att vara sjuk är en sak som är dunkelt åtminstone för mig --" (enkäten NuTu 2012)

Ändå ger LFöPL-försäkringen garantier för mångsidig trygghet i händelse av sjukdom. Sjukdagpenningen från LPA är sjukdomstrygghet på kort sikt, som utbetalas för den tid som sjukpenningen från FPA har självriskeperiod (9

dagar). Självriskeperioden hos LPA är fyra dagar. LPA-försäkringen leder dessutom efter nio sjukdagar till de av FPA betalade, på arbetsinkomsten baserade dagpenningförmånerna i enlighet med sjukförsäkringslagen. Även arbetsinkomsten enligt LFöPL inverkar, antingen i form av fastställd arbetsinkomst under föregående skatteår eller enligt inkomstnivån under de sex månaderna som föregått sjukledigheten. Dagpenning för korta sjukledigheter, upp till nio dagar, söks direkt av LPA. Är sjukdomsperioden längre skickas ansökan till FPA. LPA-dagpenning ges också för helgdagar, men FPA-penningen ges enbart för vardagar. Till ansökningarna ska bifogas läkarintyg, som ges av hälsocentralen i sökandens hemkommun.

Arbetsolycksfallsförsäkringen (MATA) ger stöd i händelse av arbetsolycksfall och arbetsrelaterade yrkessjukdomar, som uppstått under stipendiearbetet. Närmare om detta ovan under punkt 3.1.4.

Stiftelser och fonder kan erbjuda stipendiater en extra försäkring för sjukdomskostnader. Information om detta ger den instans som beviljar stipendiet.

3.2.4 Rehabiliteringspenning

FPA erbjuder personer i arbetsför ålder rehabilitering enligt prövning i form av yrkesinriktad rehabilitering samt rehabiliterande psykoterapi, när denna omfattas av myndighetens skyldighet att anordna sådan. Den av FPA anordnade rehabiliteringen är ett komplement till den rehabilitering som anordnas av andra instanser; dess mål är att öka och stödja arbetsförmågan samt att främja att personerna hålls kvar i eller återvänder till arbetslivet.

Den av FPA betalade rehabiliteringspenningen, ersättningen för uppehälle och ersättningen enligt prövning ska trygga utkomsten under den tid mottagaren deltar i rehabiliteringen. Den som ansöker om dessa förmåner ska ha ett godtagbart rehabiliteringsbeslut, t.ex. utfärdat av en läkare eller av FPA. Bidragstagarens rehabiliteringspenning beräknas enligt den arbetsinkomst som fastställs enligt LFöPL. FPA

måste meddelas ifall LFöPL-försäkringens giltighet kommer att upphöra under rehabiliteringsperiodens gång.

3.2.5 Understöd för fortsatta studier

En forskare som bedriver fortsatta studier (post graduate) är berättigad till studiestöd (studiepenning, bostadstillägg och statsgaranterat studielån); ansökningen om sådana stöd görs på en blankett som läroinrättningen tillhandahåller. Stöden kan beviljas med verkan från den månad ansökan inlämnats. För hur lång tid stöden för vetenskapliga, konstnärliga eller yrkesrelaterade fortsatta studier beviljas beror på när universitetet beviljat personen rätt att bedriva fortsatta studier, och när han eller hon för första gången gjort närvaroanmälan som studerande. Studiestöd kan som mest beviljas för nio månader om sökanden inlett sina studier 1.8.2011 eller senare.

Studiestöd kan erhållas för alla högskolestudier maximalt under sammanlagt:

- 54 månader, om nya studier inlemts 1.8.2017 eller senare
- 64 månader, om nya studier inlemts 1.8.2014–31.7.2017
- 70 månader, om nya studier inlemts före 1.8.2014

Beviljandet av studiestöd är beroende av personens skattbara förvärvs- och kapitalinkomster, beskattade sociala förmåner, intäkter från utlandet och arbetsunderstöd som beviljats för tryggheten av utkomsten. En stipendiat måste i sin ansökan om studiestöd meddela vem som beviljat stipendiet och för vilken tid detta gäller. Från stipendiebeloppet får sedvanliga kostnader avdras. Mängden löner, stipendier och övriga intäkter får per kalenderår uppgå till ett belopp som varierar beroende på antalet studiemånader. Den så kallade fria inkomsten beräknas enligt följande:

1. 660 € för varje månad för vilken dok-

toranden har fått studiepenning eller bostadstillägg; samt

2. 1 970 € för varje månad under vilken doktoranden inte har fått studiepenning eller bostadstillägg. Studerande som bor på hyra i Finland kan få allmänt bostadsbidrag från och med 1.8.2017. Bostadsbidrag kan också de få som bor i bostadsrätts-, delägar- eller ägarbostad.

Närmare om begränsningar av bostadstillägget finns på **FPA:s webbplats**.

Ur arbetslöshetsskyddssynpunkt är forskningsarbete i anslutning till postgraduala studier (licentiatavhandling, doktorsavhandling) fortsatta studier, om utkomstkällan är studiestöd, i stället för t.ex. stipendiearbete eller lön. Om en forskare som blir arbetslös, när arbetslösheten börjar, meddelar sig bedriva sina fortsatta studier, gäller det att undersöka om studierna kan anses vara bisyssla. Att det är en bisyssla visar sig så att personen är beredd att ta emot ett heltidsarbete. För detta räcker en anmälan av personen själv, i kombination med att det visas att personen inte får stipendium eller studiestöd från anmälningdagen.

3.2.6 Sökande av ändring

Det går att överklaga ett FPA-beslut; det sker så att den klagande skriftligen i fri form inlämnar ändringskrav till den byrå som gett beslutet. Om FPA inte ser sig kunna ändra beslutet enligt den klagandes krav, skickar byrån klagomålet vidare till besvärsnämnden. Besvär får anföras mot besvärsnämndens beslut till försäkringsdomstolen, som är slutlig besvärinstans. Närmare uppgifter om förfarandet finns på FPA:s webbplats på denna länk

3.3 Stipendieperioder och den kommunala servicen

3.3.1 Dagvård för barn

Föräldrar till barn under skolåldern har rätt att för barnen få kommunalt anordnad dagvård eller familjedagvård. Föräldrarna får välja mellan att för barnet få kommunalt anordnad dagvård,

sköta barnet med hemvårdsstöd tills barnet fyller tre år eller ordna dagvården för barn under skolåldern med hjälp av privatvårdsstöd.

Inom den kommunalt anordnade dagvården bestäms avgifterna utgående från familjens storlek och inkomster, procentuellt. Som en familj räknas personer med gemensamt hushåll, i äktenskap eller äktenskapsliknande former, inklusive båda makarnas minderåriga barn. Som intäkter räknas skattepliktiga förvärvs- och kapitalinkomster samt skattefria intäkter. Om de månatliga inkomsterna varierar, räknas som månatlig inkomst den genomsnittliga månadsinkomsten under det senaste året. I detta avseende jämföras stipendier med löner. Däremot tas enligt lag stipendier som beviljats för studier, både för bas- och fortsatta studier och liknande understöd, inte med i beräkningarna av dagvårdsavgifterna. Det lönar sig dock att ta reda på den egna kommunens linje.

Hemvårdsstödet, som finansieras av kommunen men som utbetalas av FPA, har beskrivits ovan i punkt 4.3.1.

3.3.2 Domstolsbeslut om dagvårdsavgift

Den juridiska frågeställningen i detta fall var huruvida ett stipendium, givet för doktoring till en ung forskare, ska beaktas som inkomst när stipendiatens familjs betalningsförmåga beräknas vid fastställande av dagvårdsavgift. Stiftelsen Turun yliopisto-säätiö hade till den ena av ett barns föräldrar beviljat ett stipendium för ung forskare, för avläggande av doktorsexamen. Länsrätten ansåg med röstfördelningen 2–1 att det var fråga om ett stipendium för studier, som alltså inte skulle beaktas när betalningsförmågan fastställs. Den domare som reserverade sig ansåg att "stipendiet hade beviljats för att trygga arbetsförutsättningarna under forskningsverksamheten, så att det i detta sammanhang är jämförbart med lön, och ska därför medräknas när familjens betalningsförmåga beräknas vid fastställandet av

dagvårdsavgiften". (Åbo och Björneborgs LR /22.4.1997)

3.3.3 Sökande av ändring

Det slutliga beslutet av en kommun kan normalt överklagas i förvaltningsdomstol. Förvaltningsdomstolen avgör utgående från besvären huruvida det myndighetsbeslut som besvären gäller är lagligt eller inte. Den som inte vill nöjas med förvaltningsdomstolens avgörande kan i vissa fall föra ärendet vidare till högsta förvaltningsdomstolen.

4. ARBETSLÖSHETSSKYDDET

De stöd som betalas till en arbetslös är arbetslöshetsdagpenning (inkomstrelaterad eller grunddagpenning) samt arbetsmarknadsstöd. Allmän information om grunddagpenningen och arbetsmarknadsstödet finns på **FPA:s webbsidor**; motsvarande information om det inkomstrelaterade arbetslöshetsskyddet finns på **arbetslöshetskassornas webbplats**. Medlemmar i lärarnas arbetslöshetskassa får närmare information på denna **kassas webbplats**. För att få inkomstrelaterad dagpenning förutsätts att personen har giltigt medlemskap i a-kassan, likaså ställs det vissa krav på hur länge personen ska ha varit i arbete, varom närmare nedan.

En forskare som haft stipendiefinansierat arbete ska, redan under sin första dag som arbetslös, anmäla sig som arbetssökande på arbets- och näringsbyrån (kallas TE-byrån). Detta kan göras på webben på **byråns webbsidor**. På webben och på byrån ges därefter anvisningar om proceduren. Erhållande av arbetslöshetsdagpenning förutsätter att stipendieperioden bevisligen upphört och att den arbetslösa söker heltidsarbete – efter skyddet av yrkesskicklighet under tre månader också annat arbete än forskningsarbete – och är tillgänglig för arbetsmarknaden. Med andra ord gäller det att till TE-byrån klart och tydligt meddela att forskningsarbetet är över och att varken forskningen eller studi-

erna fortsätter förrän ny finansiering är ordnad. Orsaken till att byrån ger avslag på begäran om dagpenning är ofta att forskaren säger sig fortsätta med sin forskning trots arbetslösheten. Att som bisyssla arbeta med ett eget projekt är inte ett hinder för utbetalning av förmånen. Det är fråga om en bisyssla om det inte är ett hinder för mottagande av ett heltidsarbete. Det är alltid TE-byrån som ska göra bedömningen.

Arbets- och näringsministeriet (ANM) gav tidigare TE-byråerna en anvisning om de arbetskraftspolitiska förutsättningarna för utkomstskyddet för arbetslösa. I anvisningen definierades bland annat rättigheter och skyldigheter för en forskare som blivit arbetslös efter en stipendieperiod. Från och med början av 2017 har detta avsnitt strukits i anvisningen, och ansvaret för att uppgöra anvisningen har överförts till NTM-centralen i Nyland. Anvisningarna om dess juridiska stöd finns endast i förvaltningens intranätssystem, och den är inte offentligt tillgänglig på det sätt som ANM:s anvisning var. Det är med andra ord inte möjligt att följa upp de ändringar som görs i anvisningen. Enligt NTM-centralen motsvarar de gällande anvisningarna fullkomligt ANM:s tidigare anvisningar.

I lagen om utkomstskydd för arbetslösa står att en person, som har varit sysselsatt på heltid i eget arbete, fortfarande anses vara sysselsatt fram till den tidpunkt då det av personens egen anmälan eller annars är uppenbart att arbetet inte kommer att fortgå. Det är alltså nödvändigt att det konstateras att personen blivit utan arbete, och att arbetslöshetsersättningsfrågan blir löst, i första hand med en tillförlitlig utredning av den tidigare stipendiaten själv. Att forskningsarbetet verkligen har avslutats påvisas alltså, enligt Enligt anvisningen som utfärdats av NTM-centralen i Nyland visas att forskningsarbetet upphört till exempel genom att stipendieperioden löpt ut, avhandlingen inlämnats till förhandsgranskning eller manuskriptet överlämnats till förlaget.

En forskare som inte längre är stipendiat kan upprätthålla sin yrkeskompetens utan att det påverkar hans eller hennes rätt att lyfta

arbetslöshetsersättning. Det begärs ingen utredning av den arbetssökande om att han eller hon har upprätthållit sin yrkeskompetens. Enligt anvisningarna består bevarandet av yrkeskompetensen exempelvis av "praktik på eget bevåg och begäran om bedömning av experter på resp. område", "samlande av erfarenhet av nya arbetsredskap och -metoder", ansökan om stipendier, publikation av artiklar som skrivits innan personen anmält sig som arbetssökande, sporadiska framträdanden, skrivande av småskaliga tidningsartiklar med stöd av tidigare forskning, deltagande i branschrelaterade kongresser eller främjande av de egna möjligheterna att få arbete med nätverksbildning av andra slag. En forskare som är arbetslös behöver inte under arbetslösheten lämna ifrån sig hjälpmedel som behövs för upprätthållande av yrkeskompetensen, inte heller avstå från att ha arbetsrum.

Om stipendium beviljas för en arbetslös arbetssökande, anses arbetet ha börjat den dag stipendiesumman var klar för utbetalning. När det gäller stipendier som pågår i över fyra månader bestäms stipendieperioden från det datum försäkringsskyldigheten enligt LFöPL börjar. Periodens början kan uppskjutas om det bevisas att det föreligger ett hinder för att arbetet inleds, och att detta hinder är oberoende av stipendiaten. Bevis av detta slag kan vara att den som beviljat stipendiet har specificerat ett datum för när stipendieperioden ska börja, att den projektansvariga intygar att startdatum uppskjuts eller att sammankallaren ger en attest om tidpunkten för besöket. Även en i förväg bestämd period för forskning på fältet, en specificerad arbetsperiod i utlandet eller arbetsoförmåga kan innebära att arbetets inledning uppskjuts, vilket samtidigt innebär att utbetalningen av eventuell arbetslöshetsdagpenning förlängs.

För bestämningen av stipendieperiodens varaktighet är det anmälan från stipendiebeviljaren som i första hand gäller. Om stipendieperioden har definierats i månader räknas varaktigheten som hela månader från arbetets inledningsdatum räknat. Sökanden kan också visa stipendieperiodens längd med ett medde-

lande från LPA om försäkringsperiodens längd. Ifall stipendieperioden inte har definierats med ett finansierings- eller försäkringsbeslut, kan längden bedömas så att det beviljade stipendiet delas med det månatliga beloppet för konstnärstipendium (från 2017 är det 1 6929,45 €/mån). Delegationen för stiftelser och fonder har framfört att, särskilt när ett beviljat stipendium går över skattefrihetsgränsen, arbetsperiodens längd borde inskrivas i det stipendiebeviljande beslutet, för att stipendiatens arbetslöshets-skydd ska kunna beräknas rätt.

4.1 Hur arbetslöshetsdagpenningen bestäms

De medlemmar av forskarförbundet som arbetar som löntagare kan försäkra sig mot arbetslöshet; det sker genom Lärarnas arbetslöshetskassa. Till medlemmar i denna kassa godkänns, parallellt med experter inom läraryrket, psykologer och bildningsväsendet, personer som arbetar med undervisning, forskning eller därmed sammanhörande stödfunktioner inom universitet, högskolor, Finlands Akademi eller forskningsinstitut. Arbetskassans medlemsavgift ingår i den medlemsavgift som betalas till Forskarförbundet.

En stipendiat kan inte ansluta sig till en kassa för löntagare (t.ex. Lärarnas arbetslöshetskassa) under pågående stipendieperiod, utan forskaren ifråga måste när han eller hon ansluter sig vara bosatt i Finland och lyfta lön i ett arbetsförhållande. Det går att bli medlem redan med ett mycket kort – såg en timme långt – avlönat arbetsförhållande, om detta är underställt försäkringsplikt; med andra ord så att det av lönen görs innehållning av de lagstadgade försäkringspremierna och så att arbetsgivaren bidrar med sin andel av försäkringsskyddet.

När forskaren en gång blivit medlem av en a-kassa, kan han eller hon under en stipendieperiod eller en oavlönad period av något annat slag fortsätta med att vara medlem.

Det krävs dock att medlemsavgiften till kassan betalas också under oavlönade perioder. Rätten till inkomstrelaterad dagpenning för arbetslösa uppkommer när en arbetslös arbets-

sökande varit medlem i en arbetslöshetskassa i minst 26 veckor. Förutom att det krävs medlemskap i en a-kassa är det ett krav för utfåendet av inkomstrelaterat arbetslöshetsskydd att det s.k. arbetsvillkoret uppfylls. Rätten till inkomstrelaterad arbetslöshetsdagpenning uppstår när en arbetslös arbetssökande har varit medlem av a-kassan i minst 26 veckor och under sin tid som medlem uppfyllt det nämnda arbetsvillkoret, alltså så att han eller hon under de 28 månader innan arbetslösheten uppstod har varit minst 26 veckor i arbete med arbetstiden minst 18 timmar i veckan, för en lön som uppfyller kraven i kollektivavtalet för branschen. När det gäller undervisningsarbete i en läroinrättning, exempelvis ett universitet eller en högskola, är arbetstidskravet minst 8 timmar i veckan; för vissa uppgifters del är antalet timmar färre.

Endast avlönat arbete räknas när arbetsvillkoret ska uppfyllas. Stipendieperioder och bl.a. studier som huvudsyssla, perioder med sjukdagpenning och perioder med föräldradagpenning anses dock vara godtagbara för att personen hållits borta från arbetsmarknaden. Det betyder att sådana perioder medför en förlängning av den 28 månader långa perioden som gäller för arbetsvillkoret, dock får perioden vara högst sju år. En granskningsperiod kan alltså som längst vara 9 år 4 månader, räknat bakåt i tiden från den dag arbetslösheten inträdde.

När en forskare, som innan arbetslösheten inträffade har arbetat stipendiefinansierat, hos a-kassan ansöker om inkomstrelaterad arbetslöshetsdagpenning, ska det till ansökan bifogas en utredning om stipendieperioden. Att en sådan utredning inges är en förutsättning för att granskningsperioden ska förlängas, och utredningen gör att det avlönade arbete som sökanden haft före stipendiattiden beaktas i stället för stipendietiden.

Vid fastställandet av dagpenningen för en forskare som senast arbetat som stipendiat räknas stipendiet inte som inkomst, utan den inkomstrelaterade dagpenningens belopp kalkyleras enligt huvudregeln utgående från personens tidigare avlönade perioder, till den del

dessa uppfyller arbetsvillkoret. En kalkylator för dagpenningsbeloppet och nyttig information om utkomstskyddet finns på **Arbetslöshetskassornas Samorganisations webbplats**.

Forskare som arbetat med stöd av stipendier och som blivit arbetslösa, men som inte uppfyller arbetsvillkoret, kan ansöka hos **FPA** om stöd.

4.2. Sökande av ändring

Det arbetskraftspolitiska utlåtandet av TE-byrån kan inte överklagas. Ett sådant utlåtande är bindande för FPA och för arbetslöshetskassan, som med stöd av utlåtandet ska avge beslut om arbetslöshetsfömanerna. För att få ett sådant beslut ska sökanden lämna in en ansökan till FPA eller a-kassan. Mot detta beslut kan sedan besvär anföras, till Besvärsnämnden för utkomstskyddsärenden, och nämndens beslut kan överklagas hos försäkringsdomstolen.

5. BESKATTNINGEN

5.1 Skatteplikten för stipendietagare

Enligt inkomstskattelagen är stipendier och andra understöd som erhållits för studier eller vetenskaplig forskning eller för konstnärlig verksamhet inte skattepliktig inkomst. Detsamma gäller om pris som har utdelats som erkänsla för vetenskaplig, konstnärlig eller allmännyttig verksamhet. Gränsen mellan vad som är "vetenskaplig forskning" och vad som är annan forskning kan i detta sammanhang vara svår att dra. Enligt en definition gäller skattefriheten forskning som är tänkt att vara vetenskaplig så att den bedrivs med vetenskapliga metoder i branschen. I frågan har det getts ett antal domstolsutslag, som närmare beskrivs nedan. Trots den nämnda huvudregeln finns det också stipendier för vetenskaplig forskning som under vissa förutsättningar är underställda skatt. Skatteplikten beror på vilken instans som beviljat stipendiet

samt på stipendiebeloppet. Stipendier, studiebidrag och andra understöd som beviljats av ett offentligt samfund eller av Nordiska rådet är alltid skattefria.

Offentliga samfund är bl.a. staten, länens konstkommissioner, kommuner, samkommuner, evangelisklutherska kyrkan och ortodoxa kyrkan, Finlands Bank, folkpensionsanstalten, Centralkommissionen för konst, Finlands Akademi samt den arbetarskyddsfond som övervakas av social- och hälsovårdsministeriet.

Enligt den nya universitetslagen (558/2009) är två av universiteten i Finland självständiga privaträttsliga stiftelser medan tolv är fristående offentligrättsliga inrättningar. Ingendera gruppen anses enligt finansministeriets uppfattning vara offentliga samfund. I detta sammanhang anses detsamma gälla om andra privaträttseconomiska föreningar och stiftelser, Suomen Kulttuurirahasto, främmande stater, utländska offentliga samfund samt samfund i statlig eller kommunal ägo, som exempelvis aktiebolag, registrerade föreningar och politiska partier.

Stipendier och pris som beviljas av stiftelser, universitet och andra instanser som inte är offentliga är skattbar inkomst, ifall den sammanräknade summan av den skattskyldigas alla stipendier och pris – inberäknat sådana som givits av offentliga samfund – under skatteåret, med avdrag för kostnader för inkomstens förvärvande, överstiger den årliga summan för statliga konstnärsstipendier. I 2017 är denna summa 20 309,40 euro. Beloppet stiger i någon mån varje år, så det är skäl att kontrollera summan.

Beskattningen av ett stipendium som ges av en utländsk betalare bestäms alltid från fall till fall, beroende av från vilket land betalningen sker. I vilket land beskattningen sker avgörs normalt enligt bestämmelserna i det bilaterala skatteavtalet mellan Finland och betalarens hemland. Om stipendiet kan beskattas i Finland, avgörs skatteplikten utgående från de allmänna reglerna om stipendier. Stipendiebelopp som kommer från utlandet likställs med sådana inhemska stipendier som inte betalas av offent-

liga samfund; med andra ord är de underställda skatt, förutsatt att summan av stipendietagarens alla stipendier under året överstiger det årliga beloppet för ett statligt konstnärsstipendium. Även i beskattningen av utländska stipendier gäller att avdrag får göras för kostnaderna för inkomstens förvärvande.

Stipendier för andra syften än studier, vetenskaplig forskning eller konstnärligt arbete beskattas, oavsett vem som beviljat dem. I bedömningen av stipendiens skattefrihet måste det göras skillnad mellan idkande av vetenskap och arbete för en annans räkning. I det senare fallet är skattemyndighetens tolkning att stipendiet är löneinkomst.

När ett stipendium är underställt skatt är det alltid inkomst för det skatteår när stipendiet fått lyftas, oberoende av när medlen lyfts.

Den som beviljar stipendier ska meddela skattestyrelsen om stipendier över tusen euro. Av meddelandet ska framgå stipendiemottagarens namn, personbeteckning, adress, stipendiets syfte samt det utanordnade beloppet. Stipendiaten ska till betalaren uppge sin personbeteckning senast när överenskommelse om betalningssättet ingås.

Trots detta ska även stipendiaten i sin skattedeclaration meddela summan av erhållna stipendier i punkten Övriga förvärvsinkomster. Under Tilläggsuppgifter ges en utredning av stipendiebetalarna, stipendiernas syfte och stipendiebeloppen. Det ankommer på stipendietagaren att se till att det ges ett skriftligt beslut om beviljandet; i detta beslut ska det finnas uppgift om stipendiebeviljaren, stipendiaten, syftet, särskilda villkor och tidtabell för när summan eller summorna får lyftas.

Den eventuella skatten ska stipendiaten själv betala i efterskott. Om stipendiaten använder av sitt stipendiebelopp till avlöning av assisterande personal, bär stipendiaten ansvar för att de normala arbetsgivarskyldigheterna uppfylls, och ska också se till att skattemyndigheterna får utredning om att stipendiemedlen använts på detta sätt. Om en forskningsgrupp som fått stipendium anställer assistenter, utgör den er-

sättning som dessa assistenter får lön, även om denna lön bekostas av det stipendium som kommit arbetsgruppen till del.

5.2 Avdrag för kostnader som hänför sig till stipendier

Från den del av stipendiet som överskrider det skattefria beloppet kan stipendiaten dra av kostnader för inkomstens förvärvande. Sådana kostnader är exempelvis studiematerial i anslutning till forskningen, arvoden till assisterande personal, rese- eller renskrivningskostnader; allt sådant ska specificeras och skickas till skatteverket. När stipendiet är givet till en forskningsgrupp, görs till att börja med avdrag för gruppens kostnader. Den resterande delen fördelas bland gruppens medlemmar, som var och en också kan göra avdrag för personliga kostnader.

Om kostnader uppstår till följd av forskningen, ska dessa uppges på skattedeclarationen under Kostnader för inkomstens förvärvande. Ofta händer det att kostnaderna uppstår först under åren efter det år stipendiet beviljades, alltså under åren när stipendiebeloppet verkligen används. I beskattningen kan detta beaktas som en s.k. kostnadsreserv, som ska bekräftas med en utredning.

Ett stipendium kan vara beviljat som arbetsstipendium för täckande av levnadskostnader, som projektstipendium för täckande av kostnader i samband med konstnärlig eller vetenskaplig verksamhet, men också som en kombination av båda slagen. Stipendiemottagaren måste för skattemyndigheten reda ut för vilket ändamål stipendiet har beviljats. Ett stipendium som uteslutande är avsett som arbetsstipendium är inte tänkt för täckning av kostnaderna för forskning. Ett sådant stipendium får alltså inte användas för verksamhetskostnader, utan de måste avdras från den andel som är reserverad för kostnader, eller från stipendiatsens övriga intäkter. Om inga sådana övriga intäkter finns, fastställs en förlust till följd av kostnaderna.

Ett projektstipendium får begränsas till ett snävt användningsområde, t.ex. för de kostnader som uppstår inom forskningen, för resor

eller konferenser. Kostnader som betalats med medel från ett projektstipendium kan inte användas som avdrag för intäktens förvärvande.

När den beskattade delen av ett stipendium beräknas, avdras till att börja med de kostnader som uppstått för stipendierna. Om ingen specifik utredning ges, delas kostnaderna proportionellt mellan stipendierna. Det är säkrast att få den egna tolkningen av den beskattade summan bekräftad på skattebyrån. På **skattemyndighetens webbplats** finns information om beskattningen av stipendier och även ett exempel på beräkningen av skatter.

År 2016 ändrade skattemyndigheten det förfarande enligt vilket det var möjligt att göra avdrag för förvärvsinkomst i kommunalbeskattningen.

Det sägs ingenting i inkomstskattelagen om inverkan på stipendiets skattefrihet av stipendiatens övriga intäkter (exempelvis pensioner).

5.3 Domstolsavgöranden

De nedan refererade prejudikaten utgör gränsdragningar mellan vetenskapligt forskningsarbete och annat författarskap.

En lektor hade fått stipendium av Liikesivistysrahasto för att skriva en modern lärobok i ekonomisk matematik, avsedd att användas i handelsinstitut och handelsskolor samt i de högsta klasserna i läroverk. Det ansågs att stipendiet inte var beviljat för vetenskaplig forskning, varför det inte var skattefritt. (HFD 1952 II 489)

En stiftelse som enligt sina stadgar stödjer vetenskaplig forskning, beviljade en bibliografisk arbetsgrupp inom en handelshögskolas bibliotek ett stipendium, på ansökan av gruppen, för sammanställning av en bibliografi över den nationalekonomiska litteraturen i Finland. Medlemmarna i arbetsgruppen sammanställde bibliografin utanför ordinarie arbetstid, och delade stipendiet sinsemellan enligt antalet nedlagda arbetstimmar.

Gruppens medlemmar var utbildade biblioteksfunktionärer. Stipendiet ansågs inte vara avsett för vetenskaplig forskning, och därmed var det inte skattefritt inkomst. (HFD 7.6.1978/2774)

Suomen Kulttuurirahastos fond i Mellersta Finland och konstkommissionen i X län hade beviljat bibliotekarie A stipendier på 15 000 mark och 10 000 mark för sammanställande av en bibliografi för X. A hade beviljats oavlönad ledighet från sin ordinarie tjänst för arbetet ifråga. A hade inte uppdragsrelation till den delegation som etablerats för projektet, inte heller hade A fått någon annan ersättning för arbetet. Domstolen ansåg att stipendierna hade beviljats för vetenskapligt arbete och var därmed skattefria. (HFD 9.4.1991/1168)

I följande rättsfall definieras om ett stipendium utgör ersättning för utfört arbete eller inte, alltså i praktiken om det är fråga om stipendium eller lön. Domstolen har bl.a. beaktat frågan om forskning bedrivs under ledning och övervakning av någon annan, och frågan om vem som ska ha rätt till forskningens resultat:

En allmännyttig stiftelse i socialvårdsbranschen hade för åren 1975–1977 beviljat A ett stipendium, för att denne skulle utreda nuläget för det finska samhällets socialvård samt framtidsmålsättningarna. I det forskningsavtal som ingicks mellan stiftelsen och forskaren ingick en bestämmelse där det stod att undersökningen skulle bedrivas enligt en forskningsplan som godkännts av stiftelsen. Likaså hade det överenskommit att stiftelsen – med vissa begränsningar – skulle få oinskränkt rätt till forskningens resultat och till det material som produceras under arbetet. Stiftelsen övervakade och styrde forskningsarbetets förlopp genom en särskild delegation som hade tillsatts för ändamålet. Eftersom forskningsavtalet under den tid som reserverats för projektet

var uppsägbart av vardera parten, ansågs stipendiet vara lön, inte ett skattefritt stipendium. (HFD 29.10.1976 nr 4136)

I följande rättsfall har det preciserats att kostnader för forskningen inte får dras från ett arbetsstipendium som är avsett att täcka levnadskostnaderna, utan medlen måste tas av övriga intäkter:

A hade under åren 2002 och 2003 omkring 45 000 € i pensionsintäkter. Därtill hade A mindre förvärvsinkomster av andra slag. Stiftelsen K hade beviljat A för forskning inför doktorsavhandling ett forskarstipendium, 13 000 euro och 2 000 euro för täckande av kostnaderna för forskningen. Av stipendiesumman utbetalades 10 000 euro i två rater år 2002, och den tredje raten 5 000 euro år 2003, när avhandlingen hade fått tryckningstillstånd. A krävde avdrag från sina förvärvsinkomster för år 2002 eftersom forskningskostnadsposten 2 000 euro inte täckte dessa; det önskade avdraget var 6 945 euro år 2002 och 5 000 euro år 2003. I beskattningen hade avdragen inte godkänts med motiveringen att kostnaderna bör vara täckta av stipendiet.

Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att 13 000 euro av det av stiftelsen betalade stipendiet var avsett som s.k. arbetsstipendium, trots att A hade pension, och att A:s kostnader inte kunde betalas med medel från arbetsstipendiet. Därmed var A berättigad att dra av sina giltiga kostnader för det vetenskapliga arbetet av sina inkomster. Eftersom arbetet för produktion av avhandlingen kunde anses vara vetenskapligt arbete av det slag som avses i 31 § 1.4 mom. i inkomstskattelagen, var det inte ett hinder för kostnadsavdraget att A:s intäkter under skatteåren nästan uteslutande hade bestått av pensionsinkomster. (HFD 25.1.2010/4)

Bestämmelserna har ändrats och det förekommer flera olika tolkningar av hur de ska till-

lämpas. Därför är det skäl att en stipendiat i alla situationer som är det minsta oklara vänder sig till skattemyndigheterna för att få **exakta anvisningar**.

I en skattebilaga till tidskriften **Acatiimi** ges på finska närmare upplysningar om beskattningen av vetenskapsidkare, med exempel.

5.4 Sökande av ändring

Den som inte vill nöja sig med sin beskattning kan inlämna rättelseyrkande till skatterättsenämnden. Nämndens beslut kan sedan överklagas i förvaltningsdomstolen, och denna domstols utslag kan föras vidare för prövning i högsta förvaltningsdomstolen.

6. FRÅN FINLAND TILL UTLANDET – FRÅN UTLANDET TILL FINLAND

Flera stiftelser och stiftelsernas post doc-pool, Finlands Akademi, centret **CIMO** för främjande av internationell mobilitet som sorterar under undervisnings- och kulturministeriet samt en del övriga instanser beviljar stipendier avsedda för arbete utomlands. Utöver stipendier som beviljas i Finland är det tänkbart med stipendier beviljade av det land eller den organisation där arbetet sker, eller av ett internationellt organ. Ett exempel är programmet Erasmus Mundus, som finansieras av EU-kommissionen; de som studerar inom detta program kan beviljas stipendier för magister- eller doktorsexamen inom Europa. En studerande ansöker om stipendium direkt hos läroinrättningen samtidigt som ansökan om studieplats görs.

6.1 Socialskyddet

Sätten för anordnandet av socialskydd varierar, beroende på om den som arbetar utomlands har stipendium eller arbetsförhållande, låt vara att huvudregeln är att personerna i båda kategorierna omfattas av socialskyddet i det land där de vistas. Om en forskare vid sidan av ett stipen-

dium också förvärvsarbetar, omfattas forskaren av socialskyddet i arbetslandet till den del som arbetets längd och lönens belopp uppfyller minimikraven och socialskyddsavgifter innehålls från lönen.

En forskare som arbetar utomlands med stipendium från Finland, som har fasta band med Finland och som omedelbart före flyttningen till utlandet har omfattats av det finska socialskyddet, får på begäran fortsätta att täckas av finskt socialskydd. "Omedelbart före" betyder enligt Pensionsskyddscentralen att forskaren antingen ska arbeta en månad i Finland i stipendieperiodens början innan forskaren flyttar utomlands eller arbeta i Finland under en fjärdedel av sin stipendieperiod. Saken ska emellertid kontrolleras hos Pensionsskyddscentralen eller FPA.

Det är värt att göra ansökan om saken redan innan flyttningen utomlands sker. En stipendiat ska försäkra sig hos **Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt (LPA)** och ska begära intyg av endera Pensionsskyddscentralen eller folkpensionsanstalten om att finskt socialskydd gäller för personen. Tillstånd ansöks hos Pensionsskyddscentralen (A1-intyg, webblankett ETK 2159) när arbetslandet är ett EU-land, ett EES-land (Island, Lichtenstein och Norge), Schweiz eller ett land med vilket Finland ingått avtal om socialskydd. Sådana länder år 2017 var Australien, Chile, Indien, Israel, Kanada, Kina, Quebec, Sydkorea och USA. Om destinationslandet är Australien, ska tillstånd sökas hos FPA.

Med USA har avtalats att en stipendiat som flyttar till USA för högst ett år kan omfattas av socialskyddet i Finland under sin arbetsvistelse. En förutsättning för att forskaren ska kunna omfattas av socialskyddet i Finland är att stipendiaten omfattats av socialskyddet i Finland omedelbart före sin resa till utlandet och att forskaren har LFöPL-försäkring under sitt arbete i utlandet. Stipendiaten ska ansöka om ett intyg hos Pensionsskyddscentralen som bevis för att personen omfattas av socialskyddet i Finland under den tid som han eller hon arbetar i utlandet. En stipendiat som reser utomlands för mer än ett år kan ansöka om ett dispens för att omfattas av social-

skyddet i Finland. Även dispensen ska sökas hos Pensionsskyddscentralen, men det är social- och hälsovårdsministeriet som avgör ansökan. Även med andra avtalsländer har avtalats om dispenser enligt vilka stipendiaten kan omfattas av socialskyddet i Finland. Mer information om dessa dispenser ger Pensionsskyddscentralen.

Forskare som ska resa till andra länder, till exempel till Ryssland, ska ansöka om dispens hos FPA. Även familjemedlemmar som följer med forskaren till utlandet ska ansöka om att omfattas av socialskyddet i Finland hos FPA.

Om stipendiebeviljaren är en utländsk eller internationell instans, kan den studerande eller forskaren ändå på begäran fortsätta med att höra till finskt socialskydd. En sådan begäran riktas till FPA som behandlar detta slags ärenden från fall till fall. De som omfattas av det finska socialskyddet har bl.a. rätt till barnbidrag, moderskapsbidrag, föräldrapenning och under vissa förutsättningar även sjukdagpenning. Att en person omfattas av finskt socialskydd kan också vara en förutsättning för att personen ska få teckna finsk reseförsäkring.

Stipendiaten ska när försäkringsanmälan inlämnas till LPA meddela att arbetet delvis eller helt kommer att ske utomlands, likaså ska anmälan göras ifall landet där arbetet sker ändras. Det är säkrast att meddela LPA även före korta utlandsresor, med tanke på att olycksfall i arbetet kan inträffa under resan.

FPA förser utan att särskild ansökan om saken behövs en stipendiat som arbetar i ett EU-land, ett EES-land eller i Schweiz med ett europeiskt sjukvårdskort. Detta kort ger rätt till vård enligt vistelselandets lagstadgade sjukvårdssystem och till ersättningar för vårdkostnader.

Forskare som arbetar med stöd av ett stipendium och reser till Quebec i Kanada är berättigade till sjukförsäkring och sjukvård. Om rätten till sjukvård inte fastställs genom internationell lagstiftning eller internationella avtal, bygger regleringen på destinationslandets lagstiftning.

Information om samordningsmekanismerna för olika socialskyddssystem i EU-länderna,

EES-länderna och i Schweiz, och om socialskydden allmänt taget, finns på **EU-kommissionens webbplats** och i en **webbhandbok på Euroadres' Mobil-net**. Specifika uppgifter om socialskyddet och hälsosystemet i olika länder, även utomeuropeiska, finns på **CIMOs tjänst Maa-tieto**, men bara begränsat på svenska.

Nyttig information för dem som flyttar utomlands finns samlad (mest på finska) på **pensionsskyddscentralens webbplats** och på folkpensionsanstal

6.2 Medlemskap i en arbetslöshetskassa

Den som arbetar enbart med stipendiefinansiering gör klokt i att inte skriva ut sig från sitt fackförbund och sin arbetslöshetskassa vid utresan från landet, utan det är väl värt att fortsätta betala medlemsavgift enligt den taxa som fastställs för stipendiater. Om forskaren återkommer till Finland och är arbetslös, räknas arbetslöshetsdagpenningen utgående från personens lön under den tid som föregick stipendiearbetet. Om medlemskapet sägs upp för utlandsvistelsen, kan personen på nytt bli medlem först när han eller hon på nytt har fått avlönat arbete. För att inkomstrelaterad dagpenning ska ges, förutsätts det att arbetsvillkoret på nytt uppfylls; från början av år 2017 är detta villkor är 26 veckor i arbete.

Mer information om utkomstskyddet för arbetslösa för forskare som arbetar utomlands finns på **webbplatsen för Arbetslöshetskassornas Samorganisation**.

6.3 Beskattning

Ett i Finland beviljat stipendium, som forskaren använder för arbete utomlands, beskattas normalt i Finland och på samma grunder som andra stipendier som beviljas i Finland. Också i detta fall anses stipendiet vara inkomst under det skatteår, under vilket stipendiemedlen först var klara att lyftas.

Vilken stat som ska beskatta ett stipendium som beviljats av en utländsk stipendiegivare avgörs utgående från skatteavtalet mellan Finland

och stipendiegivarens hemland. I skatteavtalen finns normalt inga bestämmelser som gäller stipendier, utan skattefrågan avgörs utgående från en artikel i avtalet som gäller ickespecificerade inkomster ("övrig inkomst"). Det vanligaste är att det är vistelsestaten som beskattar en stipendiat som inte har andra inkomster, men det förekommer också skatteavtal där det sägs att "övriga inkomster" också kan beskattas i den betalande staten. I händelse av dubbelbeskattning ersätts stipendiaten för skatten.

Om ett stipendium som beviljats av en instans i ett annat land än Finland beskattas i det land där arbetet utförs, ska stipendiaten själv utreda hos myndigheterna i vistelselandet vad som gäller för skatten (skatten storlek, beräkningssätt, sättet för betalning, skattedeklarationsförfarandet etc.). De skatter och avgifter som bestäms av landet där arbetet utförs ska betalas enligt de anvisningar som ges, och skattedeklaration inges till landet ifråga.

Allmänna anvisningar för forskare som reser utomlands finns på **skatteförvaltningens webbplats**.

6.4 Forskare som kommer till Finland

En forskare som kommer till Finland för en stipendieperiod från ett EU- eller EES-land eller från Schweiz kan LFöPL-försäkras om Finlands lagstiftning om socialskydd tillämpas på personen. Boende i Finland krävs dock inte. Om forskaren varit försäkrad i ett EU- eller EES-land före flytten till Finland, men inte är medborgare i ett sådant land, tillämpas Europeiska gemenskapens socialskyddsförordning på personen.

En forskare som kommer till Finland för en stipendieperiod från ett land med vilket Finland ingått avtal om socialskydd ska i allmänhet försäkra sig i Finland, och socialskyddslagstiftningen tillämpas i enlighet med respektive avtal om socialskyddet. Boende i Finland krävs inte heller i detta fall. Socialskyddsavtalen täcker inte alla förmåner och avtalet med Australien gäller inte stipendiater.

En forskare som kommer från ett land med

vilket Finland inte har avtal kan LFöPL-försäkras om personen kan anses ha flyttat permanent till Finland och personen har ett gällande uppehållstillstånd. I detta fall ska stipendieperioden vara minst ett år. De facto uppfylls kriteriet på boende i Finland först när forskaren beviljas ett stipendium för det andra året. Socialskydd med stöd av boende tillämpas i detta fall från den andra stipendieperiodens början.

7. FORSKARFÖRBUNDET STÖDJER DEM SOM ARBETAR MED STIPENDIUM

Forskarförbundet har redan länge i offentligheten uppmärksammat ställningen för forskare som arbetar med stipendiefinansiering. Förbundet har aktivt och på lång sikt deltagit i arbetet för att stärka stipendiaternas social- och arbetslöshets-skydd. År 2001 föreslog förbundet att undervisningsministeriet skulle tillsätta en arbetsgrupp för att dryfta frågan (skrivelsen publicerades i Acatii-mi 4/2001). Arbetsgruppen tillsattes år 2003 av social- och hälsovårdsministeriet. Projektet strandade då till följd av divergerande meningar om hur socialskyddet skulle anordnas och vem som skulle stå för kostnaderna.

År 2006 på hösten grundade några forskare TATUSOTU, en arbetsgrupp för främjande av socialskyddet för konstnärer och forskare. Forskarförbundet samarbetade intimt med arbetsgruppen och det gemensamma målet var att uppmärksamma allmänheten och beslutsfattarna på problemen som gällde stipendiaterna. Insatserna ledde till resultat i regeringsförhandlingarna våren 2007, så att det i regeringsprogrammet in-togs ett löfte om en förbättring av forskares och konstnärers social- och arbetslöshetsskydd.

En egen socialskyddsarbetsgrupp inom Forskarförbundet (gruppen kallas Sotu-gruppen) medverkade i hela beredningen av stipendielagen, bl.a. som officiella förhandlare i ministeriernas arbetsgrupper. Detta påverkade också

slutresultatet, t.ex. så att anordnandet av socialskydd inte minskar på det belopp som stipendierna får i handen. Forskarförbundet och den ovan nämnda TATUSOTU-gruppen hörde också till de centrala initiativtagarna som uppnådde att arbetsministeriet våren 2007 grundade ett nätverk av arbetskraftskonsulenter, inkomna i konstnärers och forskares specialfrågor; förbundets experter deltog i utbildningen av dessa konsulter. Gruppens målsättningar togs också in i en instruktion till arbetskrafts-byråerna, där det bestämdes att forskare under perioder av arbetslöshet har rätt att upprätthålla sin yrkeskompetens och att använda sin tid till sökning av nya stipendier.

Förbundet har också ingripit i problem som uppkommit efter universitetsreformen, till exempel i frågan om arbetslokaler för forskare under stipendieperioden. År 2011 tog förbundet fram klara och tydliga instruktioner om ärendet. Förbundet rekommenderade att institutionen eller fakulteten och forskare som inte är i anställningsförhållande ingår avtal som slår fast forskarens rättigheter och skyldigheter. Dessutom föreslogs förhandlingar mellan stiftelser, personalorganisationer och Finlands universitet UNIFI, som representerar rektorerna, för att göra universitetens och stiftelsernas förfaranden mer enhetliga.

7.1 Medlemskap i förbundet och i arbetslöshetskassan

Forskarförbundet är en fackorganisation för lärare, forskare, bibliotekariéer och andra akademiska experter som arbetar inom universitet, högskolor och forskningsinstitut. Medlemskåren består av personer i arbetsförhållande, personer med stipendiefinansierat arbete och arbetslösa forskare. Medlemsavgiften för stipendiater och arbetslösa är åtta euro i månaden. Förbundets medlemmar är försäkrade mot arbetslöshet i **Lärarnas arbetslöshetskassa**.

En forskare som för tillfället arbetar med stipendiefinansiering eller en arbetslös forskare kan inte ansluta sig till arbetslöshetskassan, utan bara avlönade personer kan bli medlemmar där.

Det finns inga bestämmelser om hur länge arbetsförhållandet måste pågå, så även ett kort arbetsavtal ger arbetstagaren möjlighet att bli medlem. Då lönar det sig för forskaren att överväga huruvida han eller hon kan samla de 26 veckor som krävs för att uppfylla arbetsvillkoret. Det är inte heller tvunget att skriva ut sig ur akassan när en stipendieperiod inleds, förutsatt att medlemskapet blivit godkänt tidigare, med stöd av ett arbetsförhållande.

7.2 Lokalföreningarna och forskare med stipendier

I händelse av konflikter i arbetsgemenskapen har Forskarförbundets stipendiatmedlemmar stöd framför allt av styrelsemedlemmarna i förbundets lokalavdelningar, men även förtroendemännen bidrar med råd.

7.3 Försäkringsskydd

Forskarförbundets medlemmar är försäkrade i OP Försäkringen och försäkringsförmånerna gäller för alla som betalar medlemsavgift. Fritidsreseförsäkringen gäller för alla medlemmar under 68 år, förutsatt att de är bosatta i Finland mer än sex månader om året och har giltigt FPA-kort. Försäkringen täcker även medlemmens familjemedlemmar och barnbarn under 15 år som reser tillsammans med medlemmen, dock under förutsättningen att det samtidigt måste finnas åtminstone en reseförsäkring i Europeiska i sällskapet. Reseförsäkringen gäller under fritidsresor i hela världen. Behandlingskostnader ersätts utan övre gräns. Försäkringen täcker inte resgods och den gäller för resor som högst räcker tre månader i taget. Om en resa är tänkt att räcka längre, kan OP Försäkringen sälja förlängt försäkringsskydd, för resor på upp till ett år.

Olycksfallsförsäkringen för fritiden täcker medlemmar i förbundet som inte fyllt 68 år, och som enligt befolkningsdatasystemet och lagen om hemkommun har hemort i Finland. Försäkringen garanterar vårdkostnader och ersättning i händelse av bestående men, samt utbetalar en summa till de anhöriga i händelse av dödsfall. Försäkringen ersätter för olyckor i hela världen

utanför arbetstid och arbetsresor. Eftersom en forskare som arbetar med stipendiefinansiering inte har arbetsförhållande, gäller Europeiskas fritidsolycksfallsförsäkring för honom/henne kontinuerligt.

Medlemskortet i Forskarförbundet gäller som försäkringsintyg utomlands. På kortets baksida finns de kontaktuppgifter som en läkare eller ett sjukhus ska kontakta i händelse av allvarliga sjukdoms- eller olycksfall. Genom att uppvisa kortet får medlemmen i vanliga fall vården utan att utlägg behövs.

Organisationsförsäkringen, som tecknats i Pohjola, ger medlemmarna skydd när de deltar i Forskarförbundets organisationsverksamhet och evenemang, överallt i världen. Bland organisationsfunktioner som omfattas av försäkringen kan nämnas förbundsorganens möten, lokalföreningsmöten, kurser, seminarier etc. Reseförsäkringen innefattar resenärs-, resgods- reseansvars- och rättsskyddsförsäkring.

Likaså enligt samarbetsavtalet med OP Försäkringen får medlemmarna rabatt på ett antal frivilliga försäkringar. Information om dessa finns på **OP Försäkringens webbplats**. Närmare information om försäkringarna ges också per telefon på servicenumret 03 03 03 03. 6.4

7.4 Övriga förmåner

Medlemmar i Forskarförbundet får genom förbundsbyrån rådgivning om stipendiaters ställning. Byrån erbjuder också juridiska tjänster; närmare om dessa på **förbundets webbplats**.

I likhet med andra Akavaförbund har Forskarförbundet gått med i tjänsten **Member+ -service**, där det erbjuds många slags medlemsförmåner och -tjänster (på finska).

Till medlemsförmånerna hör bl.a. Akavakalendern och tidskriften Acatiimi; denna tidskrift är en medlemstidning för Forskarförbundet, Professorsförbundet och Förbundet för undervisningssektorn vid universiteten, och den utges med åtta nummer årligen. I Acatiimi förekommer regelbundet artiklar som gäller arbetet som stipendiat. Tidskriften finns både i tryckt version och **på webben**.

LÄNKAR SOM KAN VARA TILL NYTTA

I **databasen Aurora** ges möjligheter att söka fram olika finansieringsmöjligheter för vetenskap, konst och kultur. Där ges inhemska finansierare, som finländska och i Finland bosatta forskare kan vända sig till för stipendier.

På webbsidorna för **Säätiöpalvelu**, som hålls av Delegationen för stiftelser och fonder, ges information om stipendier och stiftelser. De som söker – och de som tilldelas – stipendier kan söka upp lämpliga finansieringsmöjligheter och får också andra råd.

Närmare information om socialskyddsfrågor för dem som arbetar utomlands med stipendiefinansiering fås av **Pensionsskyddscentralen** (EU-länderna samt Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz samt länder som ingått socialskyddsavtal: Chile, Israel, Kanada, Québec och USA); av **Folkpensionsanstalten** fås information om övriga länder.

Närmare information om den lagbestämda försäkringen av stipendiater ges av **Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt LPA**.

Närmare upplysning i frågor som gäller stipendiaters beskattning ges av **skattestyrelsen**.

Forskarförbundets webbplats.

Lärarnas arbetslöshetskassa har webbplatsen.

KÄLLFÖRTECKNING (ALLA KÄLLOR BARA PÅ FINSKA):

Alanko-Kahiluoto, Outi: Miten apurahatutkija sai sosiaaliturvan. [www.outialanko.fi/politiikka/kirjoitukset/kolumnit/miten-apurahatutkija-sai-sosiaaliturvan]

Apurahatutkijan aseman parantaminen. Suositukset sitoumusperustaiseen tutkimusrahoitukseen. Delegationen för stiftelser och fonder 2013. [www.saatiopalvelu.fi/fi/julkaisut/]

Katri Haila, Risto Karinen, Antti Kaihovaara, Antti Eronen ja Arja Haapakorpi: Miten tohtorit työllistyvät. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:3. Julkaistu 12.02.2016.

Keikkatyöläisen sosiaaliturvaopas. Teatteri- ja Mediatyöntekijät ry, Suomen Journalistiliitto ry, Suomen freelance-journalistit ry, Suomen Näyttelijäliitto ry, Suomen Muusikkojen liitto ry, Freelance-ammattiosasto FAO ry, Tieteentekijöiden liitto. Helsinki 2017. [<http://itset.fi/index.php/2017/04/10/keikkatyolaisen-sosiaaliturvaopas/>]

Myrsky, Matti: Apurahojen verokohtelu. Ratkaisun KHO 2010:4 arviointia. Lakimies 2/2010.

Myrsky, Matti och Linnakangas, Esko: Kansainvälinen henkilö- ja yritysverotus. Talentum, Helsingfors 2009.

Mäkinen, Johanna: Tutkijana palvelussuhteessa tai apurahalla – keskeiset erot ja mistä ne johtuvat. Turun yliopisto 2015, [<https://www.utu.fi/fi/yksikko/yliopistopalvelut/opintohallinto/ohjauksen-ja-koulutuksen-tukipalvelut/rekry/koosteita-tapahtumista/Documents/PALVELUSSUHTEESSA%20TAI%20APURAHALLA%20%20vaihtoehtona%20jatko-opinnot.pdf>]

Puhakka, Antero och Rautopuro, Juhani: Huoju-

va lato – isäntiä ja isäntien varjoja? Enkät bland Forskarförbundets medlemmar 2010. Forskarförbundet 2011.

Puhakka, Antero och Rautopuro, Juhani: Kauas urat karkaavat. (Fjärran flyr karriärerna, på finska) Forskarförbundets medlemsenkät 2016. Forskarförbundet 2017.

Juha Sainio ja Eric Carver: Tavoitteidensa mukaisella työuralla. Aarresaari-verkoston tohtoriuraseuranta 2015, vuosina 2012–2013 valmistuneet, [https://www.aarresaari.net/uraseuranta/tohtoreiden_uraseuranta]

Sintonen, Kirsti: Säätiöt kaipaavat rahoitukselleen valohoitoa. Acatiimi 9/2012. [www.acatiimi.fi]

Virtanen, Henri: Apurahansaajien vakuutukset 2010–2015. Muistio 6.4.2016.

Vero-opas apurahansaajille. LAL 2012. [www.luonnontieteilijat.fi/filebank/1560-apuraha_opas_low.pdf]

Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen (Mela) kuukausitilastot. [asp.hci.fi/mela/tilastot.nsf]

Enkät av Forskarförbundet, riktad till unga forskare 2012 (enkäten NuTu 2012). ISBN 978-952-67153-6-0 (nid.) ISBN 978-952-67153-7-7 (PDF)

TIETEENTEKIJÖIDEN LIITTO
FORSKARFÖRBUNDET

The Finnish Union of University Researchers and Teachers